

Componeren *in Friesland*

Uit: Muzyk yn Fryslân
Fryske Akademy, Leeuwarden, 1996
ISBN 90-6171-827-9

Vertaling: Dirk H. Meijer

Frysk **Muzyk** Argyf

Inleiding

Zou men te rade zou gaan bij Nederlandse boeken en encyclopedieën over muziekgeschiedenis, dan moet men wel tot de conclusie komen dat er bijna geen Friezen zijn geweest die ook maar één noot op papier hebben gezet. Van de meer dan 150 namen die in dit hoofdstuk worden genoemd zijn maar hoogst zelden namen van composities terug te vinden. Dit zelfde geldt ook voor de buitenlandse verzamelwerken, zoals het Duitse *'Musik in Geschichte und Gegenwart'* en het Engelse *'New Groves Dictionary of Music and Musicians'*. Zelfs de *'Encyclopedie van Friesland'* (1958) en de *'Encyclopedie van het hedendaagse Friesland'* laten het er op dit terrein jamer genoeg bij zitten: beide werken kennen maar enkele lemmata op muzikaal terrein.

Nu hoeft het u natuurlijk ook niet te verwonderen dat er maar zo weinig over componisten en componeren in Friesland aan het papier is toe vertrouwd: van alle muziek die ooit in Friesland of door Friezen gecomponeerd is, is maar een klein gedeelte daadwerkelijk gedrukt en uitgegeven. Veel muziek is zoek geraakt of maar moeilijk boven water te krijgen. Het is maar zelden dat muziek terug gevonden wordt zoals in 1968 de vier stemboeken *'Musica Miscella'* van Jacques Vredeman.

Dit hoofdstuk, dat tracht een inventarisatie te geven van componisten in Friesland door de eeuwen heen heeft daardoor een wat hap-snap achtig karakter. Veel componisten waren ook op ander terrein actief. In deze gevallen wordt verwezen naar de desbetreffende hoofdstukken in *'Muzyk yn Fryslân'* (Fryske Akademy 1996).

Componisten en composities

1400-1650

- Een van de eerste componisten waarvan wij de naam kennen, is de Oostlauwerse Fries Rudolphus Agricola (1443-1485). Over hem wordt in het eerste hoofdstuk van *'Muzyk yn Fryslân'* al over geschreven. Hij was niet alleen bekend als humanistisch geleerde, organist en kenner op het gebied van orgels, maar hij moet ook een aantal 5-stemmige liederen op Nederlandse tekst geschreven hebben. Helaas is hiervan niets overgeleverd.
- Bij de overgang van de 16de naar de 17de eeuw komen wij de naam Matthijs Mercker tegen. Hij zou geboren zijn in Amsterdam maar in welk jaar is niet precies bekend. Mercker was organist, maar kon ook op verschillende andere instrumenten uit de voeten, zoals op de trombone, zink, viool en op tal van fluiten. Tijdens zijn leven heeft hij twee keer een tijdje in Friesland gewoond; van 1597 tot 1599 in Leeuwarden (verbonden als organist aan de Grote Kerk aldaar) en van 1607 tot 1608. Hij schreef 5-stemmige instrumentale composities in dansvorm: "Paduanen en Gaillardes", waarin beide bovenstemmen canonisch behandeld worden. Merckers vocale werk "Odae spirituales" worden homofone en polyfone zettingen afgewisseld. Werk van hem valt te beluisteren op een LP van het Residentie Orkest uit de serie "400 jaar Nederlandse muziek" (1979). Matthijs Mercker leidde een voortvluchtig leven en is in 1622 gestorven, waar is niet bekend. In de al eerder genoemde catalogus van het Leeuwarder "Collegium Musicorum 'Muzyk yn Fryslân'" worden een aantal van zijn composities genoemd.
- In dezelfde catalogus staan ook een aantal 'Cantiones Sacrae' (gewijde gezangen) van de componist Johannes Bogerman (1576-1637). Of hij hiervoor Latijnse of Nederlandse teksten gebruikte is niet bekend en de muziek is niet meer te achterhalen. Over de belangrijke - misschien wel belangrijkste Friese componist Jacques Vredeman (1558/9-1621) is in het tweede hoofdstuk van *'Muzyk yn Fryslân'* uitvoerig geschreven. Sinds 1968 worden enkele van zijn werken weer geregeld gezongen en gespeeld door ensembles in en buiten Friesland.

Creatief ontij

Het is merkwaardig dat in de Nederlandse muziekgeschiedenis een gat valt tussen Sweelinck (1562-1621) en Diepenbrock (1862-1921): durende die drie eeuwen heeft Nederland nauwelijks componisten van formaat voortgebracht, ook al was er wel een druk muziekleven. In Engeland was het bijna net zo: tussen Purcell (1658/9-1695) en Elgar (1857-1934), waren buitenstaanders als Händel, Haydn, Weber en Mendelssohn daar geziene gasten, maar leverde het land zelf geen componisten van enige importantie. Datzelfde geldt voor Friesland: tussen Vredeman en Paulus Folkertsma was het ook hier huilen met de pet, geheel anders dan in Duitsland en Italië, waar de een na de andere belangrijke componist het stokje van elkaar overnam. In Friesland was het dus op het gebied van componeren tijdens de 17de en 18de eeuw armoe troef.

1650-1690

- In 1652 schreef een onbekend componist de muziek voor een kleine cantate bij het huwelijk van stadhouder Willem Frederik van Nassau en prinses Albertine Agnes, dochter van Fredrik Hendrik. De cantate had als titel 'Ghesprek tusschen de Faem, Apollo en't Choor der Musen'. Dit werkje is vijf-stemmig voor strijkers, basso continuo en koor. Als het koor inzet spelen de strijkers de koorstemmen mee. De tekst is zowel in het Nederlands als in het Frans. Het is niet onmogelijk dat Claude Fonteyne, die het werk gedrukt heeft, tegelijk tekstdichter is. Onder de Franse tekst staat "BG": wie dit is weten wij niet; een kopie van dit werk ligt in het Frysk Muzyk Argyf in de Muziekbibliotheek van Leeuwarden.

› Tussen 1707 en 1710 heeft de Duitse componist en hoboïst *Johann Christian Schickhardt* (± 1682-1762) aan het hof van de Friese Nassaus in Leeuwarden gewerkt. Sonates van zijn hand zijn opgedragen aan de weduwe van Hendrik Casimir II en aan Johan Willem Friso en aan een aantal personen uit de Friese adel. Met name met bewoners van Wiardastate te Goutum heeft hij muzikale relaties gehad.

INTERMEZZO XV 1

De Duitse componist Johan Christian Schickhardt (± 1682-1762) moet zo tussen 1707 en 1710 een tijd lang in Friesland gebivakkeerd hebben. Hij is geboren in Braunschwig, heeft in Hamburg gewoond en het laatste gedeelte van zijn leven in Leiden, waar hij ook is overleden. Hij heeft een behoorlijk groot oeuvre nagelaten: op zijn minst 30 opusnummers van elk zes of zeven sonates voor altblokfluit, hobo of viool. Over zijn leven en werken is geschreven door David Lasocki in het *Tijdschrift voor de Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXVII-1 1977; jammer genoeg neemt de schrijver het niet zo nauw met de namen die verband houden met Friesland en de Friezen, zoals aangetoond door Ph. H. Breuker.

Schickhardt's opus 1 is opgedragen aan "Madamme la Princesse [sic!] Douanière". Dat was Henriëtte Amalia, Prinsesse van Anhalt-Dessau en weduwe van Hendrik Casimir II van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe. Dit werk moet al geschreven zijn voor 14 augustus 1707. Zijn opus 2 is opgedragen aan de zoon van de prinses Johan Willem Friso en verscheen ook in 1707. Opus 3 is opgedragen aan Swier de Tam(m)inga, luitenant-kolonel in her regiment van Ockinga. Opus 7 uit 1710 is opgedragen aan "Tibere Pépin d'Iminga de Wiarde à Goutum en zijn vrouw Cristina Gertruyd. Theo Lambooy schrijft in zijn boek '*Leeuwarden Musiceert I*' dat Schickhardt op Wiarsdastate te Goutum gewoond heeft. Deze conclusie leidt een eigen leven: Schickhardt zelf zegt daarover alleen in zijn voorwoord dat hij met zijn ploegje medewerkers ("petite société") daar vaak vriendelijk ontvangen werd. Maar wat zeker is, dat Schickhardt een aantal jaren in dienst van de Friese Nassaus heeft gestaan. De meeste van zijn werken zijn toentertijd uitgegeven- bij Estienne Roger in Amsterdam en is voor een gedeelte weer te verkrijgen in moderne uitgaves. Het is goed klinkende Barokmuziek, geschreven door een kundige hand.

B.S.

Tijdens het bestaan van de republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden had elke wat grotere stad een bataljon van het leger in garnizoen, de hoofdsteden zelfs een geheel regiment. Deze regimenten kenden veelal hun eigen muziekkapel, die vaak bestond uit vakmusici. Als het contract van de musici afgelopen was en ze met pensioen gingen (dat werd "gepasporteerd" genoemd), vestigden ze zich daarna al gauw eens in de stad, waar ze op dat moment verbleven.

› Een aantal van deze mannen heeft rond 1730 een aantal stukken voor eigen gebruik verzameld en daarvan een boekje samengesteld, dat onder de naam '*Friesch Oboeboekje*' de geschiedenis is ingegaan. Alles is gezet voor 2 hobo's, ook al is dat niet altijd handig geschreven. Van een aantal stukken bestaan modernere arrangementen, zoals de 'Mars van de jonge Prins van Friesland', die in de zestiger jaren van de 20ste eeuw fungeerde als tune van de Friese programma's bij de toenmalige regionale omroep ("RONO").

› In de 18de eeuw zijn het verder vooral organisten die noten op papier gezet hebben. Een van hen was Yge Ages Bruinsma (± 1700-1769). Hij was organist te Dongjum en Franeker van 1719 tot 1725 en in Nijmegen van 1725 tot aan zijn dood. Hij stond in zijn tijd bekend als een van de besten van het land. Hij schreef '*Nieuwe en enighe bekende melodieën met gekomponeerde bassen*'. Dat boek verscheen in 1774, dus vijf jaar na Bruinsma's dood, en is uitgegeven bij Joh. Wessing Willemsz te Amsterdam. Het zijn verzamelde 'klavierliederen' in de trant van de Oden van Carl Philipp Emanuel Bach, met zo nu en dan een paar opvallende binnenstemmen om de akkoorden aan te geven. De baslijn verloopt in hoofdzaak in gebroken octaven. De teksten zijn van mr. Pieter Boddaert,

‘griffier van de Admiraliteit van Zeeland en Raad van Vlaanderen. Aan deze mooi uitvoerige bundel van Bruinsma is een lijst van intekenaars toegevoegd met daarop ruim 200 namen, waarvan maar negen uit Friesland komen: zes uit Sneek, twee uit Stavoren en één met een curieuze woonplaats aanduiding. Het gaat om M.J. Tilma, “organist en schoolmeester te Abbema” [sic!]

➤ Ook aan Bruinsma’s tijdgenoot *Rynoldus Popma van Oevering (1692-1782)* is al ruim aandacht geschonken in ‘*Muzyk yn Fryslân*’, hoofdstuk orgels, orgelbouwers en organisten.

De Franse vioolvirtuoos *Jean-Marie Leclair l’ainé (1697-1764)* is tijdens zijn leven verschillende keren in Nederland geweest en heeft daar zelfs gedurende langere tijd gewoond. In 1737 ontmoet hij in Amsterdam opnieuw Pietro Locatelli (1695-1764), na een eerdere ontmoeting tijdens een concert in Kassel. In Friesland is Leclair enige tijd concertmeester geweest van het hof van de Nassaus. Daar had de Engelse prinses Anna van Hannover, die erg muzikaal was en in Londen les had gehad van Georg Friedrich Händel (1685-1759) een bescheiden hofkapel opgericht, die in hoofdzaak bestond uit militaire muzikanten. Zo nu en dan werden ook wel bekende solisten uitgenodigd. Anna van Hannover was in 1734 getrouwd met Willem IV van Nassau. Zij moet naar alle gedachten in Leeuwarden erg onwennig geweest zijn van het muziekleven in Londen. Jean-Marie Leclair zal in de jaren 1735-1737 in Leeuwarden aan het hof hebben gewerkt, want in het voorwoord van zijn ‘*Quatrième Livre*’ opus 9 uit 1738 bedenkt hij prinses Anna voor het feit dat hij in Leeuwarden mocht werken. Zijn barokke vioolmuziek moet hier dus geregeld hebben geklonken.

➤ Van de Illster componist Theodoor van Loonsma bestaat het “Te Deum” voor zangstem, fluit, cello en continuo uit 1743. In zijn tijd moet het een bekend stuk geweest zijn. Zie over van Loonsma verder het hoofdstuk ‘Skriuwers oer muzyk’ in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

➤ De Franeker organisten Albert Sickes Hempenius (1742 –[?]) en zijn zoon Sicke Alberts (1785-1849) kwamen uit een grote en muzikale familie en waren beide ook actief als componist. Van Albert Sickes bestaan een aantal “Stichtelijke liederen mei meldijen”; een melodie van hem is als Gesang 86 in de bundel “Evangelische gesangen” (1895) opgenomen. Zoon Sicke Alberts verhuisde naar Amsterdam. In de bibliotheek van “Toonkunst” wordt van zijn hand een strijkkwartet bewaard waar echter de cellopartij van ontbreekt. Verder schreef hij o.a. “Variations sur un thème original” en een “Grande Marche pour le Pianoforte”. Beide werken zijn zonder vermelding van jaartal uitgegeven bij J.B. Nolting in Amsterdam; kopieën daarvan zijn te vinden in de Gemeente Universiteit van Amsterdam en in het Frysk Muzyk Argyf (?) te Leeuwarden. De ‘Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis’ gaf in haar serie “Exemplia Musica Neerlandica” in 1993 zijn ‘Variations voor piano op “Willem van Nassau”’ uit.

➤ De dansmeester en muzikleraar *Friedrich Georg Michelet*, geboren in Marburg (jaartal onbekend), was van 1746 tot 1768 organist van de Martinikerk in Franeker en docent aan de Franeker Academie. In die hoedanigheid schreef begeleidingen bij alle 150 psalmen, die in 1771 in Amsterdam werden uitgegeven. Inmiddels was hij organist in Alkmaar. A. Komter-Kuipers schrijft: “van hem zijn 12 sonates voor klavecimbel bekend”. In de bibliotheek van de muziekafdeling van het Gemeentemuseum in Den Haag is het boekje met de titel “*III Sonate di Galanteria per il Cembalo*” te vinden; deze sonates zijn zonder vermelding van jaartal in eigen beheer uitgegeven in Amsterdam (“Apresso l’Autore”). Het zijn drie delige werkjes (allegro, andante, allegro), die doen denken aan werken uit de begintijd van Joseph Haydn. Goed klinkende muziek die getuigt van vakmanschap en daardoor uitvoering verdient.

➤ Tresoar in Leeuwarden bewaart een kopie van *Hendrik Frankens* zijn ‘Douze nouvelles contra-danses françoises qui peuvent être joué par le violon, flûte et clavecin’ uit 1784. Frankens was onderwijzer te Jirnsum (zelf schrijft hij Eernsum). Het zijn eenvoudige stukjes, meestal tweestemmig en voorzien van Franse titels, zoals bij voorbeeld “Les festes d’Orleans”, “La marquise”, “Les quatre soers”, et cetera, geschreven in galante stijl. Na de twaalf dansjes volgt als toegift nog een ‘Gavotte’ en een ‘Morgenlied’ (met Nederlandse tekst). Bij het laatste staat de volgende aantekening: “Uit het handboekje voor kinderen van Salzman” [sic!] De vraag rijst of Frankens werkelijk de componist van deze stukjes was of ‘slechts’ alleen de kopiist.

- In het laatst van de 18de eeuw komen wij in Friesland een aantal keren de naam tegen van *Christian Ernst Gra(a)lf* (1723-1805), die sinds 1760 hofkapelmeester was van Prins Willem V. Regelmatig werd aan hem gevraagd stukken te schrijven bij de inwijding van orgels. In Friesland was dat het geval bij de inwijding van het orgel in de Lutherse Kerk te Leeuwarden (1775), de Grote Kerk te Harlingen (1776) en van de Martinikerk te Bolsward (1781). Het werk voor laatstgenoemde kerk, "Kerk Gezangen ter Inwydinge van het Orgel in de Groote Kerk te Bolsward" is terug te vinden in de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden en is besproken door Richard G. King in het "*Tijdschrift van de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*" (XLIV – 2 1994, p. 115 en verder). Het is een cantate voor tenorsolo, koor en klein orkest, bestaande uit negen delen, waarvan vier voor de preek en vijf na de preek uitgevoerd worden.
- Een belangrijk figuur in het Leeuwarder muziekleven was zonder meer *Jean des Communes* (1759-1843). Over hem is in het boek '*Muzyk yn Fryslân*' onder meer al geschreven in de hoofdstukken over muziek dramatische kunst en openbaar muziekonderwijs. Jean des Communes staat, zoals al vermeld ook te boek als componist van een aantal symfonieën, ouvertures, koorwerken en liederen. Een grote verzameling symfonische muziek, die hij verzamelde voor het gezelschap "Audi et Tace" is terecht gekomen in de "Koning Albert Bibliotheek" in Brussel, maar R.J. Sipkens, die dit materiaal als laatste in Friesland onder zijn beheer had, heeft een eigen werk van des Communes achter gehouden. Waar dat materiaal nu is is echter niet bekend; wel liggen van hem in de verzameling "Musica Neerlandica" in het Gemeentemuseum te Den Haag partijen van de symfonie "Sinfonia Victoria" uit 1783 (1-2-0-1; 2-2-0-0; pauken en strijkers). Het werk bestaat uit drie delen (allegro, andante, allegro) en getuigt van kennis van het vakmanschap van Joseph Haydn en van die zijn tijdgenoten.
- *Anne Wadman* (1919-1997) schreef over het in zijn ogen verkwanselen van de zo waardevolle collectie van des Communes naar Brussel het volgende: "moast dat sa needich nei Brussel of wie Tokio better west?" [moest dat zo nodig naar Brussel, of was Tokio nog beter geweest?]
- De naam *Martinus de Boer* (1799-1889) is onlosmakelijk verbonden aan *het Liedboek* (1876). Daarin verzorgde hij koorzettingen en pianobegeleidingen. Van zijn eigen composities is een groter werk voor koor "Oan 'e Seewal" (*Frysk Lieteboek 1930*) niet oninteressant. Zie verder over hem in bovengenoemd boek het hoofdstuk over liederen en liedboeken.
- *Petrus Wedemeijer* (1766 – 1843) en zijn kleinzoon met dezelfde naam (1816 – 1854) hebben beide wel gecomponeerd, maar van allebei is vandaag de dag geen noot meer terug te vinden.
- *Ludwig Kuffrath* (1811-1882) schreef marsen en walsen. Verder componeerde hij de feestmuziek bij de herdenking van het 200 jarig bestaan van de Universiteit van Utrecht in 1836. In de verzameling 'Musica Neerlandica' (Gemeentemuseum Den Haag) worden een paar pianostukjes en enkele liederen van zijn hand bewaard. Lees over de Wedemeijers en Kuffrath verder in het hoofdstuk over Openbaar muziekonderwijs in '*Muzyk yn Fryslân*'.
- De violist *Samuel Sammethini* (1816 - ± 1864) heeft als componist veel werken op zijn naam staan. Te noemen zijn "Leeuwarder polka pour le piano" (1845); "Mazurka pour le piano" (1845); "Elegie voor viool en piano" (1846, gespeeld voor Koning Willem II); "Fantasie voor viool op een thema uit de opera '*Anna Bolena*'" (1847); "twee muziekstukken voor viool" (1849, uitgegeven door C.F. Peters te Leipzig); "Trois romances, dédiées aux demoiselles van Eysingha" (1850); "Prélude tot het drama "de Oude Korporaal" (1854); "A bas le crimoline! Le prince impérial" (1857, pianowerk) en "Azteken en Aardmannetjes, polka mazurka" (1857). Een aantal van die werken en nog een tiental andere (voor piano, viool en piano en enkele liederen) worden bewaard in de hierboven al eerder genoemde verzameling "Musica Neerlandica" in het gemeentemuseum te Den Haag.

- Van *Edzard Grefe* (1829-1888), kapelmeester te Sneek is een cantate bekend, geschreven ter gelegenheid van de inwijding van de nieuwe synagoge in Sneek. Verder schreef hij een tiental marsen, een paar liederen en pianowerkjes, die ook weer in bovengenoemde verzameling te vinden zijn. Lees over hem verder in het hoofdstuk over harmonie en fanfarekorpsen in *'Muzyk yn Fryslân'*.
- Ook de negentiende eeuw leverde ons organisten. Een van hen was *Eelke Mobach* (1836-1898). Hij werd geboren in Bolsward en bracht het tot organist van de "Oude Kerk" in Amsterdam. In onze hoofdstad verbleef hij tot aan het eind van zijn leven. Hij componeerde psalmen voor gemend koor en piano of orgel. Heel bekend van hem werd zijn cantate over Psalm 103. Dit is een werk in de trend van Mendelssohn met wel klinkende melodieën en gedegen van opbouw. Het werk heeft lang repertoire gehouden en is lang op de radio te beluisteren geweest. Bij het 50-jarig jubileum van de NCRV in de toenmalige Frieslandhal te Leeuwarden is het werk in grote bezetting uitgevoerd.
- Over *Christoffel Koster* (1841 – 1897), schoolhoofd te Leeuwarden, zijn samenwerking met Waling Dykstra betreffende de bundel *Doaitse mei de Noardske Balke* is al geschreven in *'Muzyk yn Fryslân'* in het hoofdstuk over liederen en liedboeken. De helft interessanter dan zijn liedmelodieën is echter zijn bijdrage aan het *Frysk Lietboek* (1899); *"een Wals"*; een groot koorstuk op tekst van P.J. Troelstra. Qua sfeer en opbouw lijkt het veel op de walsen uit de Strauß-traditie.
- De bijdrage aan het muziekleven van de Harlinger musicus *Martinus Schuil* (1842-1899) bestaat vooral uit zijn operette "de Woudkoningin", die in 1896 in première ging. Dit werk is daarna ook buiten Fryslân nog regelmatig voor het voetlicht gebracht. Het manuscript van het strijkkwintet en 3-stemmig jongenskoor is aanwezig in de verzameling 'Musica Neelandica' in Den Haag. Dat geldt ook voor het gedrukte piano-uittreksel, in tweede druk in 1916 uitgegeven bij uitgeverij C.F.W. Siegel te Leipzig door de bemoeienis van Willem Zonderland. Op de omslag staat te lezen dat er nog een partituur in symfoniebezetting van het werk moet zijn. Verder bestaat nog, in nauwe samenwerking met Richard Hol, de operette "Malle Geert". Het is niet onmogelijk dat in dit geval Schuil de tekst en Hol de muziek geschreven heeft. Lees over Schuil en zijn werk ook het hoofdstuk over muziekdramatische kunst in *'Muzyk yn Fryslân'*.
- Aan de samenstelling van het *Nieuw Fries Liedboek* (1886) werkten *Tsjalling Eeltsjes Halbertsma* (1848-1912), *P.H. de Groot* (1854 - ?) en *Piter Jelles Troelstra* (1860-1930) mee. Van de melodieën die die mannen leverden zijn vandaag de dag nog meerdere in gebruik gebleven. Van de hand van de Groot zijn dat bijvoorbeeld die bij "Eala Fria Fresena" ("Fan de wylde see besprongen") [*van de wilde zee ontsprongen*], van Piter Jelles die bij de "Grouster Weagen" ("Rôle, rôle wetterweagen") [*rollende, rollende watergolven*] en "de Seeman" ("Ik ha in seeman kennen") [*Ik heb een zeeman gekend*] en van T.E. Halbertsma die bij "Widzdesang fan it seemanswiif" – *Slaapzang van de zeemansvrouw* (sleep sêft myn berntsje") [*slaap zacht mijn kindje*] en bij het "Flaggeliet" ("Sjoch, sjoch dy skeane banen") [*zie, zie die schuine banen*]. Zie verder het hoofdstuk "Lieder en liedboeken" in *'Muzyk yn Fryslân'*.
- Over de zanger – componist *Johann Schmier* (1851-1915), die in het laatst van zijn leven gewoond en gewerkt heeft te Heerenveen en daar zijn interessante composities tot klinken bracht, is in *'Muzyk yn Fryslân'* al geschreven in het hoofdstuk *'kamermuziek en solisten'*.
- Over de levensomstandigheden van *August Léonard Pierrot de Cornillon* (1853-1920) is niet veel bekend. Hij heeft in Groningen in de 'Groninger Orkest Vereniging' gespeeld als violist en klarinettist en stond bovendien zo nu en dan ook als dirigent voor dat orkest. Hoe hij in Drachten terecht gekomen is en wat hij daar verder gedaan heeft, weten wij niet. Wel is bekend, dat hij veel plezier beleefde aan het Friese lied en in verbinding stond met Piter Jelles Troelstra betreffende liederen in het *Nieuw Fries Liedboek*. Over zijn opera "Twee vrijers om één dame", op tekst van Tsjibbe Gearts van der Meulen, is geschreven in het hoofdstuk "Muziekdramatische kunst" in *'Muzyk yn Fryslân'*. Als Tsjibbe Gearts zijn tekst wat aannemelijker was, zou

het werk de moeite van het opvoeren nog wel waard zijn. Van De Cornillon is in de bibliotheek van het Gemeentemuseum in Den Haag nog een potpourri van operetmelodieën van Giuseppe Verdi voor groot orkest aanwezig.

➤ In de muziekbibliotheek van Leeuwarden ligt een cantate op Friese tekst van dr. *J.B. Schepers* met als titel “het water”. Het is geschreven voor drie stemmig kinderkoor met pianobegeleiding. Het is uitgegeven in 1914 door Meijer en Schaafsma: *To bate fan it Frysk Folksanetorium*, en (mooi) gedrukt door G.C. Schröder in Leipzig. Als auteur van het werk wordt genoemd J. Kleefstra, die ook de Nederlandse vertaling verzorgde. De pianozetting is het werk van J.R. Gravelotte. In het boek “*het geslacht Kleefstra*” van J. van den Bosch, in eigen beheer uitgegeven (Sneek, 1986) wordt geschreven over ene *Jentsje Johan Kleefstra* (Sneek, 1860 – Barchem 1929), die onder andere leerboeken voor meetkunde geschreven heeft en die in Hilversum een aantal jaren een kostschool dreef naar Engels model. Op blz. 705 van het boek *Bodders in de Fryske striid [vooraan mannen in de Friese strijd]* (Bolsward 1926) staat te lezen dat hij wel degelijk de componist is van boven genoemde cantate. Verder composities van deze Kleefstra zijn niet bekend. Wat de muziek van deze cantate betreft: goed geschreven, al zou wat meer afwisseling in toonsoort het werk levendiger maken. De tekst staat de moralistische kant het meest na en is voor kinderen absoluut onbruikbaar. De pianozettingen zijn verantwoord geschreven. Al met al doet het wat denken aan de cantates van J.A. Worp en Catarina van Rennes.

➤ Van de leraar organist *Jan Lindeman* (1863-1936) is maar één lied in omloop gebleven: het bekende “It Heitelân” [*het vaderland*] op tekst van Jan Linses van der Burg. Zie over Lindeman verder het hoofdstuk over liederen en liedboeken in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

➤ De musicologe *Aafke Komter Kuipers* (1876-1943) wordt in het hoofdstuk “Schrijvers over muziek” [*‘Mzyk yn Fryslân’*] behandeld. Als componiste van fijnzinnig aanvoelende liederen mag haar naam in dit hoofdstuk echter niet ontbreken. Komter-Kuipers haar “*trije Stimmingsbylden út Gasterlân*” [drie stemmingsbeelden uit Gaasterland], op tekst van A. Huizinga-Waayer, en “*Doet’t ik dy seach*” [toen ik u zag], op tekst van Ype Poortinga, zijn opgenomen in de solobundel “*Sjongenderwize*” (1996). Ook het gedicht “*Kastanjes*” fan Jelle Hindriks Brouwer heeft zij op muziek gezet, net zo als Juke Douwenga. Haar melodie bij Fedde Schurer’s “*Famke yn ‘e skâns*” [meisje in de schans] is te vinden in de eerste zes drukken van *Fryslân sjongt*. “*Musica Neerlandica*” in Den Haag bewaart van haar hand nog een verzameling “*pianostukken*” uit 1938, “*opgedragen aan Amora van Kees*” (= Cornelis Dopper, die tweede dirigent van het Concertgebouw in Amsterdam geweest is), in fotokopie van het handschrift.

➤ Van *Lolke Ages Dokkum* (1869-1922), aan de Rijkuniversiteit te Groningen gepromoveerd in de medicijnen en apotheker te Sneek, is een uitgave van twaalf liederen bekend: zeven op Nederlandse en vijf op Friese tekst. “*Vier Boerenliederen*” hebben een tekst van J. B. Schepers; ze staan in verband met de Boere-oorlog in Zuid Afrika. Met name het eerste met zijn ostinate motieven laat zien dat Dokkum getalenteerd was. Het geestige “*de grote hond en de kleine kat*” (tekst Albert Verwey) moet lang repertoire hebben gehouden. Op Friese tekst is er een “*Jounsljet*” [Avondlied], (tekst O.H. Sytstra) en een “*Widzesankje*” [slaapliedje] (tekst L.J. Timmer). Beter geslaagd zijn “*Oan him*” [aan hem] en “*Yn it wâld*” [in het woud], beide op tekst van Rixt. Het vrolijke “*Der út nou*” [er op uit nu] (tekst Jan fan ‘e Gaestmar), met een interessante modulatie aan het eind, is opgenomen in *Sjongenderwize*; dit lied werd eerder gepubliceerd in het blad *Sjucht en Rjucht*, jaargang 1912. Verder schreef Dokkum nog twee koorliedjes op tekst van P.J. Troelstra: “*Fryslân is myn heitelân*” [Friesland is mijn vaderland] en “*in Bern is berne yn Bethlehem*” [een kind is geboren in Bethlehem]. Zijn twee operettes, een kleinere “*It spylmansbern*” [het circus kind] en het *grotere* “*De ienige útkomst*” [de enige uitkomst] zijn niet bewaard gebleven, net zo als zijn Nederlandstalige kinder operettes “*Sprookje*” en “*Erica*”. Akke de Vries roemde in een artikel in *De Tsjerne*, jaargang 1947 Lolke Dokkum als de schepper van het Friese kunstlied. Dat is nog maar de vraag of dat zo is. De uitgaves van de liederen zijn niet gedateerd, behalve “*Der út nou*”. Het is waarschijnlijk dat Dominicus A.G. Draper, wiens liederen verschenen in het *Frysk Lieteboek*” eerder geweest moet zijn met zijn versie van deze tekst. Volgens de Vries valt er nog al wat te zeggen over de

vormgeving van Dukkum's liedcomposities; vaak kunnen we zo'n oordeel maar beter nuanceren. Lolke Dokkum was en veelzijdig mens: hij vond medicijnen uit, rommelde wat met schilderkunst en schreef over historische onderwerpen. Hij heeft zich, samen met G.A. Wumkes ook heel erg ingezet voor de leerstoel Fries aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Inmiddels is zijn volledige *opera omnia* toevertrouwd aan het Frysk Muzyk Argyf.

➤ Over de persoon en het werk van *Dominicus A.G. Draper* (1869-1941) is uitvoerig aandacht geschonken in het hoofdstuk in 'Muzyk yn Fryslân' over het openbaar muziekonderwijs. Zijn mooi geschreven lied "Jountiids Wémoed [avonds weemoed] op tekst van Joast Hiddes Halbertsma laat zien dat zijn studiejaar in Parijs niet voor niets geweest is en het is daarom jammer dat hij niet meer in deze trant gecomponeerd heeft. Van zijn broer *Rudolf Draper* (1863-1924) moet in 1905 in Leeuwarden een operette "Prinsesje" zijn opgevoerd, maar het is niet bekend waar de (blad)muziek gebleven is.

➤ *Jan Paardekoper* (1875-1931) heeft als organist van de Grote Kerk en als dirigent van zowel het toonkunstkoor "Concordia" als van "Symphonie Orkest Leeuwarden" zijn bijdrage geleverd aan het muziekleven in Friesland. Van zijn composities staan zes liederen vermeld in het 'Frysk Lieteboek' jaargang 1930. Het laatste daarvan, "Mar o mar"[meer o meer], op tekst van Jan fen 'e Gaestmar (Jan Jelles Hof) is lang populair geweest. Het is terug te vinden in de eerste vier uitgaven van *Fryslân sjongt*. Een paar eenvoudige cantates en een kleine Mattheus Passion zijn uitgegeven en zijn ooit uitgevoerd in Leeuwarden. De instrumentale muziek van Paardekoper ligt in het FMA en wacht op nadere bestudering en beschrijving.

➤ Over de pianist-dirigent *Jacob Nanne Diederik Hoogslag* (1877-1969) is al uitgebreid geschreven in het hoofdstuk over openbaar muziekonderwijs ('Muzyk yn Fryslân'). Als componist heeft hij een aantal kleine koorwerkjes op zijn naam staan, die door de zangbonden zijn uitgegeven. Zijn versie van de "Jounsbea" [avondgebed] van Gysbert Japix wordt nog steeds gezongen.

INTERMEZZO XV 2

Paul L. Gaillard

Naar bronnen uit de "Sneker Courant" wordt in 1875 ene A.J. Gaillard benoemd tot onderwijzer aan de stadsmuziekschool. Hij deed datzelfde werk al in Kampen en in die plaats was hij ook dirigent van het Stadsmuziekkorps. In 1889 valt in genoemde krant te lezen dat ene "P. Gaillard" is benoemd als hoofdonderwijzer aan de muziek en zangschool. Dat moet zonder twijfel een zoon van de eerst genoemde Gaillard zijn geweest. In hetzelfde jaar wordt Paul Gaillard nog benoemd tot dirigent van de zangvereniging "Excelsior", waarmee hij in 1897 "die Schöpfung" van Joseph Haydn uitgevoerd heeft en een jaar later "die Jahreszeiten" van dezelfde componist. In 1890 wordt hij benoemd tot organist van de Martinikerk. Verder lezen wij al gauw eens over kinderkoren, waarmee Gaillard cantates uitgevoerd heeft. Bij feesten en jubilea spelen korpsen marsen van zijn hand. Hij wordt ook dirigent van het korps "Advendo" in IJlst en van het koor in Heerenveen. In 1899 vormt hij een septet met Lolke Dokkum, Jac N.D. Hoogslag en anderen. In 1904 behaalt hij zijn diploma aan het Conservatorium in Den Haag. Het krantenbericht dat dat wereldkundig maakt noemt hem dan solo-saxofonist en kapelmeester. Na 1905 stoppen de berichten over zijn activiteiten. Het "Sneeker Nieuwsblad" van 12 februari 1935 vermeldt dat de musicus Paul Gaillard in Sneek overleden is. Gaillard was rond 1900 dé vakmusicus in Sneek. Het is daarom zeer aannemelijk dat hij de leermeester geweest is van Bouke Annes Visser (1885-1957), die van 1894 tot 1900 bij een leraar in Sneek in de kost ging. Van Paul Gaillard zijn composities zijn als belangrijkste te noemen "Chansonnettemarsch (1889), "Physicafeestmarsch" [ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het "Natuurkundig Genootschap"] (1892), "Wilhelminamarsch" (1900), "Baniermarsch" (1901), "Gavotte" (1903), en "Zeilvereenigingsmarsch" (1910).

B.S.

› *Laurens de Rook* (1884-1952), geboren en overleden te Lemmer kwam uit een muzikale familie en stond in heel Friesland bekend als een voortreffelijk koor- en korpsdirigent. Van hem verscheen in Sneek een gecyclostyleerde uitgave zonder jaartal, maar het moet rond 1940 zijn geweest, drie liederen op tekst van Fedde Schurer, te weten “It lot fan Tea” [het lot van Tea], “Nei Reikjavik” [naar Reykjavik] en “frij, froed en from” [vrij, gedienschtig en vroom]. De drie genoemde liederen hebben alle drie gestaan in de eerste druk van *Fryslân sjongt*, net zo als zijn “Jongereinliet” [jeugdlid]. Via het *Frysk Lieteboek* (1979) is het meer solistische “Du bist allyk in blomme” [jij bent als een bloem] (tekst Heinrich Heine, vertaling Fedde Schurer) in *Sjongenderwize* bewaard gebleven. Van zijn ook zeer muzikale kinderen hebben de meesten Friesland verlaten en zijn zij in hun woonplaats werkzaam geweest als instrumentalist of dirigent.

› Het was een verrassing voor de Musicologische Werkgroep van de Fryske Akademy dat in 1993 de liederen van componist *Bouke Annes Visser* (1885-1957) uit Heeg weer beschikbaar kwamen. Met die van Paulus Folkertsma behoren zij tot de mooiste die in dit genre in Friesland geschreven zijn. Zie verder het aan hem gewijde intermezzo hieronder.

INTERMEZZO XV 3.

Bouke Annes Visser

Bouke Annes Visser werd op 5 april 1885 geboren te Heeg. De Vissers waren daar een bekende familie; Heeg was destijds het centrum van een bloeiende aal-handel met Londen, van ongeveer 1860 tot 1938. Eerst maakte Bouke ook deel uit van deze handel, maar in 1920 heeft hij zich daaruit los gemaakt en is hij vertrokken naar Werder bij Potsdam, gelegen dicht bij Berlijn. Hij kocht daar grond, zette een modelplaats op, werkte als journalist voor Nederlandse kranten en componeerde liederen. Tussen 1920 en 1930 moet hij er ruim dertig geschreven hebben op zowel Plat- als Hoogduitse tekst. In vier door Kistner & Siegler uitgegeven deeltjes zijn 19 daarvan gepubliceerd. Veel later, in 1983, kreeg de Musicologische Werkgroep van de Fryske Akademie nog 11 liederen in manuscript overhandigd door Visser zijn dochter Clara.

Bij wie Visser zijn opleiding genoten heeft is niet bekend, vaak kreeg hij in zijn jonge jaren les van Paul Gaillard uit Sneek. In zijn werk toont hij zich een goed vakman: zijn liederen zijn gaaf van structuur en solide van uitwerking. De sfeer in zijn gedichten die hij getoonzet heeft (op tekst van o.a. Klaus Groth, Nicolaus Lenau, Heinrich Heine en Ed. Mörike) is goed getroffen. Zijn idioom is meest romantisch, met af en toe een handreiking naar het impressionisme. Hij heeft één kleiner koorwerk op Friese tekst geschreven.

De liederen van Bouke Annes Visser zijn in 1996 opnieuw uitgegeven met een inleiding over zijn leven en werk en muzikale bespreking onder de titel *De Ton in min Hart/De toan in myn hert*, door Bernhard Smilde. Verschillende van zijn liederen hebben weer geklonken op concerten in 1994, '95 en '96. Een aantal zijn ook te beluisteren op de CD *De Spylman* [De Speelman] (1995). Met Paulus Folkertsma behoort Visser tot de belangrijkste liedcomponisten van Friesland. Door de hoge kwaliteit van zijn liederen is het spijtig, dat hij er niet meer gecomponeerd heeft.

Tussen 1934 en 1957 heeft Visser veel over de aardkloot gezworven, met name in Zweden en Italië. Hij is op 17 november 1957 te Rome gestorven.

B.S.

Ook het werk van de in Leeuwarden geboren *Hanna Beekhuis* (1889-1980) verdient bijzondere aandacht. Daarom is ook aan haar een intermezzo gewijd. We kunnen al vast beginnen met op te merken dat Beekhuis haar muzikaal idioom veel moderner was dan van de meesten van haar tijdgenoten uit dit hoofdstuk.

INTERMEZZO XV 4.

Hanna Beekhuis

Hanna Beekhuis werd geboren op 24 september 1889 in Leeuwarden. Zij kreeg haar eerste pianolessen van haar moeder en studeerde later harmonie en contrapunt bij Peter van Anrooy. Van 1908 tot 1911 studeerde ze piano aan het conservatorium van Keulen. Daarna nam ze les bij Dirk Schäfer te Amsterdam en aan het conservatorium van Genève. Na haar eindexamen vormde ze een trio met To van der Sluys, sopraan en Johan Feldkamp, fluit. Als soliste speelde ze pianoconcerten van Mozart, begeleid door orkesten uit Nederland. Door reumatiek in haar handen werd dat later onmogelijk; ze bleef wel zeer actief als begeleidster en componiste. Ze nam lessen in orkestratie en compositie bij Frits Schuurman, toen ter tijd dirigent van de Haarlemse Orkestvereniging. Een groot gedeelte van haar composities, zoals “Corsica” voor piano (1935) en de orkestsuite “Catalonia” zijn gebaseerd op reisindrukken. In het begin van de dertiger jaren richtte Beekhuis de vereniging “Kunst in interne kring” op, om kunstenaars in de gelegenheid te stellen hun werk te laten horen zonder de belasting van een krantenrecensie. De uitvoeringen vonden plaats in het gebouw “Heystee” in Amsterdam.

In de Tweede Wereldoorlog woonde Hanna Beekhuis in Zwitserland, waar zij in contact kwam met de psychiater Carl Gustav Jung. Terug in Nederland hield zij zich vooral bezig met het schrijven van vocale muziek. Haar compositie “Reflêts du Japon” voor altstem en altviool werd in 1961 in Buenos Aires bekroond met een gouden medaille. In het Fries Muziek Archief liggen een aantal liederen in manuscript van haar hand, een aantal afkomstig uit de nalatenschap van Jouck Couperus. Hanna Beekhuis stierf te Bloemendaal op 26 februari 1980.

H.P.A.

› Geheel geworteld in de Romantische traditie is het werk van *Jouke Douwenga* (1890-1980), geboren in de Fochtelo. Hij bracht het grootste deel van zijn leven buiten Friesland door, maar voelde zich toch altijd verbonden aan Friesland en het Fries. Ook over hem en zijn werk volgt hieronder een intermezzo.

INTERMEZZO XV 5.

Jouke Douwenga

Jouke Douwenga werd in 1890 geboren op de Fochtelo bij Appelscha, waar hij het bracht tot hoofd van de school en tevens tot organist. Jouke kreeg zijn eerste muzieklessen van zijn vader. Later, toen hij als handelsagent werkzaam was in Den Haag, nam hij harmonie en pianolessen bij Karel Textor en Dirk Schäfer. Nadat hij met zijn eerste vrouw Willemien Rieder, bij wie hij vijf kinderen kreeg, in Hamburg was gaan wonen, studeerde hij daar theorie en compositie bij de bekende dirigent Wilhelm Richter. Door het Nazi-regiem voelde hij zich gedwongen terug te keren naar Nederland. Met zijn gezin vestigde hij zich eerst in Schiedam en Zeist en later in Doorn, waar hij vanaf 1940 (in dat jaar trouwde hij met zijn tweede vrouw Paula Müller) tot aan zijn dood verbleef. In Doorn zijn ook de meeste van zijn composities ontstaan.

Jouke Douwenga heeft zich altijd sterk met Friesland verbonden gevoeld. Zijn vocale composities zijn ook bijna allemaal geschreven op Friese tekst. In het *Frysk Lieteboek* (1979) zijn twee liederen van hem te vinden, in de bundel *Sjongenderwize* (1996) vier; één daarvan staat ook op de CD *De Spylman* (1995). Op instrumentaal gebied schreef hij onder meer een strijkkwartet en werken voor viool en piano. De meeste bekendheid kreeg hij toch met zijn twee concerten voor piano en orkest. Beide concerten zijn uitgevoerd door het Promenade Orkest onder leiding van Willem van Otterloo met als solist Pierre Palla en Johan Otten. Een aantal van Douwenga's vocale werken zijn toen ter tijd uitgevoerd door

het NCRV-Vocaal-ensemble onder directie van Marinus Voorberg. De genoemde instrumentale en vocale concerten zijn allemaal door de NCRV op band opgenomen. De beide pianoconcerten zijn ook uitgezonden door de Nord Deutsche Rundfunk en in de USA (naar een mededeling van Jouke zijn zoon Jolle Douwenga (1923-1994) gingen ze in première bij het Boston Symphony Orchestra. De stijl van Douwenga is duidelijk romantisch-classicistisch. Zijn liederen zijn soms op het sentimentele af, maar hebben toch een grote zeggingskracht. Zijn nalatenschap is op 18 november 1993 overgedragen aan de Fryske Akademy en is nu toegankelijk bij het Frysk Muzyk Argyf in Leeuwarden.

Red.

➤ Over het werk van *Rients Beintema* (1893-1976) is in het hoofdstuk “Iepenbier Muzykûnderwiis” [Openbaar Muziekonderwiis] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’ al uitvoerig geschreven. Met name voor de Christelijke Zangbond (landelijk zowel als in Friesland) leverde hij tientallen koorwerkjes. Het meest gezongen is zijn Kerstoratorium “Christus Geboorte” / “De berte fan Kristus”.

Na 1900

➤ Minder omvangrijk als dat van Rients Beintema is het compositorisch oeuvre van *Theo P.A. Lambooj* (1901-1995), die om zijn vaardige pen in het hoofdstuk “Schrijvers over muziek” behandeld wordt (*Muzyk yn Fryslân*). Hij verklankte de oude mis tekst in zijn “Mariamis” voor twee zangstemmen en orgel en schreef verder een paar koorwerken op Latijnse en Nederlandse tekst. Als apart boekje verscheen in 1952 zijn *Trije Lieten fan Dr Obe Postma* [Drie liederen van Dr Obe Postma], waarvan het laatste ook in Sjongenderwize is opgenomen. In het *Frysk Lieteboek* (1979) staat van hem een compositie naar het lied van Delila uit Fedde Schurer zijn toneelstuk *Simson*. In *Fryslân Sjongt* is vanaf de zevende druk zijn melodie bij “It famke yn ‘e Skans” [het meisje in de Schans] van Fedde Schurer opgenomen.

INTERMEZZO XV.6

Paulus Folkertsma

Sinds Vredeman is de belangrijkste figuur onder de Friese componisten zonder twijfel *Paulus Folkertsma*. Hij werd geboren op 15 januari 1901 te Wommels als jongste van vier kinderen van Johannes Folkertsma en Antje Ennema. In 1906 verhuisde de familie naar Berlikum. Paulus zijn eerste vioollessen kreeg hij van de onderwijzer Groenewold. Na zijn opleiding aan de Rijkskweekschool te Maastricht werd hij onderwijzer, eerst tijdelijk te Leeuwarden en Sondel, later vast aan de openbare lagere school te Aldeboarn, waaraan hij meer dan 40 jaar verbonden geweest is. In 1956 trouwde hij met Helga Khek uit Wenen; zij kregen vier kinderen.

Folkertsma heeft wat piano en harmonielessen gevolgd bij de Leeuwarder musicus Willem Zonderland, maar was als componist voor het grootste deel autodidact: zijn natuurlijke aanleg en wetenschappelijke belangstelling brachten hem tot zelfstudie. Hij beleefde veel plezier aan het contrapunt van Bach en verdiepte zich daarom in zijn “Inventionen” en “Wohltemperierte Klavier”. Het productief resultaat daarvan is terug te vinden in zijn meer dan 90 canons, waarvan 30 zijn uitgegeven in een bundel *Dû earst en dan ikke* [jij eerst en dan ik] (1946). Er zijn heel kunstige bij, maar ook eenvoudige, zoals “Brio” en “it muzyk gjit troch de buorren [de muziek gaat door de buurt]. Verder maakte hij een diepgaande studie van de partituren van de Weense klassieken en van romantici als Schubert, Schumann en met name van César Franck en Claude Debussy. De moderne componisten hebben hem minder beïnvloed. Zelf zei Folkertsma eens over zijn positie als componist:

“Ik ben wat tussen de wal en het schip terecht gekomen maar heb toch ergens het gevoel, dat ik het hoofd nog wel boven water heb kunnen houden”.

De totale lijst van zijn opusnummers bevat 77 opusnummers, en dan zijn er nog verschillende zonder nummer. Het zijn werken van allerhande genre: liederen voor solostem en piano, koorwerken met en zonder begeleiding, instrumentale kamermuziek, orkestwerken, cantates, toneelmuziek en een zangspel (“De Jonkerboer”). Het meeste van zijn werk ligt in handschrift in het Frysk Muzyk Argyf in Leeuwarden. Uitgegeven zijn behalve de zojuist genoemde bundel met canons een complete uitgave van al zijn sololiedereren “Muzyk klinkt yn myn hert” [Muziek klinkt in mijn hart], (Fryske Akademy 2001). Een aantal daarvan zijn ook weer terug te vinden in de bundel “Sjongenderwize” (1996). Aan alle kladbladen en schetsen van zijn hand valt te zien hoe hij zich in de materie gebeten heeft. Zijn werken getuigen van innerlijke spanning en emotionaliteit die hij, om het zo maar eens te zeggen “onder beheersing” wou brengen. Een prachtig voorbeeld daarvan is terug te vinden in het lied “Tûzenen” [Duizenden] op tekst van Simke Kloosterman. Aan het slot gebruikt de componist eerst een neergaande sequens van een hele maat (2x) en dan een stijgende van een halve maat (3x) om dan met een hartstochtelijke hoge noot af te sluiten. Deze passage mag gerekend worden tot het meest bezielde dat ooit op Friese tekst geschreven is.

Paulus Folkertsma was een bewust Fries componist en staat als zodanig in de traditie van de romantische nationalist, ook al kon hij de muziek van mensen als Dvorak en Smetana niet altijd waarderen. De door hem toon gezette teksten zijn op een aantal uitzonderingen na allemaal Friestalig. Daarbij had hij een zeer brede en verantwoorde literaire smaak. Hij heeft teksten op muziek gezet van Gysbert Japix, Simke Kloosterman, Pyt van der Burg, Fedde Schurer, Gerben Brouwer, Ype Poortinga, Douwe Annes Tamminga, Jelle Hindriks Brouwer, Jan Piebenga Geart Jonkman, Tsjits Peanstra en van enkele anderen.

Een aantal van zijn orkestwerken zijn uitgevoerd door het Frysk Orkest en voorgangers daarvan, door het Groninger Orkest, door omroeporkesten gedurende de laatste tijd door het Fries Kamer Orkest. (In dit orkest speelde hijzelf altviool). Er komt steeds meer belangstelling voor de kamermuziek die Folkertsma geschreven heeft. Voorbeelden daarvan zijn de “Sonate voor viool en piano in d, opus 46 (1942) en het aangrijpende “In memoriam R.O. Blackhall, A.J. Sutton en K.E. Emmons”, strijkkwartet in d uit 1943, geschreven ter nagedachtenis aan de bemanning van een vliegtuig van de ‘Royal Canadian Airforce’. Het zijn werken met een sterk elegische stemming, gaaf en gedegen geconstrueerd. Folkertsma kreeg soms ook opdrachten tot het schrijven van muziek. Zo schreef hij in opdracht van het Sneker Cantatekoor voor de herdenking van de bevrijding van 1945 de cantate “Wer bin de fjilden grien” [weer zijn de velden groen], op tekst van Douwe Annes Tamminga en Fedde Schurer. In opdracht van de organisatiecommissie schreef hij voor de herdenking van de 300ste sterfdag van Gysbert Japix in 1966 “Mei Snare en Tonge” [met snaren en tong]. Een zeer persoonlijk werk is ook zijn “Prolooch foar de Hoara’s fan Hastings” [Proloog voor de ‘Hora’s van Hastings’] naar aanleiding van het gelijknamige boek van Simke Kloosterman, voor declamatie en orkest/piano.

Zijn compositorisch hoogtepunt is zondermeer het zangspel “de Jonkerboer”, waar Ype Poortinga de tekst voor schreef, naar aanleiding van het verhaal van Eeltsje Hiddes Halbertsma uit *Rimen en Teltsjes*. [gedichtjes en verhaaltjes].

De liederen “Hoe mei ’t my tinke” [hoe ver dwalen mijn gedachten] en ’t Wie sa stil hjir op ’e Wierren [het was zo stil hier op de wieren], die ook opgenomen zijn in *Sjongenderwize*, geven een goed beeld van de aansprekende muziek van “de Jonkerboer”. Dit zangspel is opgevoerd in 1946, 1950 (ook uitgezonden voor de radio) en 1967. Ooit zijn er plannen geweest (stichting “Uniconsort”) om het werk in 1997 weer opnieuw op de planken te krijgen, maar helaas is het daarbij gebleven.

In 1989 is een Paulus Folkertsma stichting opgericht met als doel Paulus Folkertsma wer meer onder de aandacht te brengen van muziekminnend Nederland. Met name wat betreft het uitgeven van zijn muziek is nog heel wat werk te verzetten. Door het leggen van contacten tussen de toenmalige secretaris Dirk Meijer en Han Reiziger (1934-2006), programmamaker bij de VPRO) werden opnames gemaakt voor zowel een CD als een radioportret

(1992). Mede door deze baanbrekende CD (met o.a. liederen, het hierboven genoemde “In Memoriam”, zijn vioolsonate, blaastrio voor hobo, klarinet en fagot en delen uit de cantate “Wer binn’ de fjilden grien [weer zijn de velden groen] wordt het steeds meer duidelijk dat Folkertsma als componist iets te zeggen had: hij overleed op 4 mei 1992 te Aldeboarn.

B.S./D.M.

Het is dus met recht en reden dat er weer meer aandacht begint te ontstaan voor het werk van Paulus Folkertsma (1901-1972). Na Jaques Vredeman is hij zonder twijfel de belangrijkste componist die Friesland voortgebracht heeft.

› De Amsterdammer *Abraham (Bram) Kwist* (1901-2000) studeerde viool en compositie aan het Conservatorium van Amsterdam en daarna ook nog een tijdje in Parijs. Kwist was mandolinist en heeft voor dat instrument veel betekend en geschreven. Vanaf 1975 woonde hij in Heerenveen: daar (in het Willem van Haren museum) liggen dan ook een groot deel van zijn composities. In het Frysk Muzyk Argyf bevinden zich van hem twee ouvertures voor klein orkest en de partituur en het piano-uitreksel van een grote cantate “Opgang” voor solisten, spreekstem, koor en orkest, een werk dat ook eens uitgezonden is voor de radio. In zijn componeren is hij nogal beïnvloed door de Franse impressionisten.

› Eenvoudiger en bescheidener van aard is het oeuvre van Jelle Nauta (1903-1975), die met name als uitgever van het fonds “Frisia Cantat” bekend geworden is. Aan hem is hieronder een intermezzo gewijd.

INTERMEZZO XV 7

Jelle Nauta werd geboren op 25 december 1903 te Koudum. Hij was boerenzoon, maar voelde niets voor het boerenbedrijf. Een bakkerszoon gaf hem de eerste lessen op het harmonium. Maar al gauw kwam hij er achter dat hij verlet had van een nadere verdieping en ging hij les nemen bij Jac. N.D. Hoogslag te Sneek. Daar volgde hij lessen in piano, harmonie en contrapunt. Zelf begon Nauta ook met het leiden van koren en korpsen en met het geven van piano- en orgellessen. In 1927 werd hij organist van de Hervormde Kerk te IJsbrechtum en van 1949 tot kort voor zijn dood van de Doopsgezinde Kerk te Sneek. Na de Tweede Wereld Oorlog begon hij met het schrijven van recensies en werd hij regelmatig gevraagd als jurylid. In 1946 nam hij een kleine uitgeverij over, die hij de naam “Frisia Cantat” gaf. Daarbij gaf hij 370 werken uit, meestal koormuziek. Voor een gedeelte was waren dat werken van “oude meesters”, maar hij gaf ook werken van zichzelf en van collega’s uit. Nauta zijn uitgeverij is later overgenomen door de firma Alkema te Groningen, die de zaak later weer heeft over gedaan aan “Harmonia”, toen te Hilversum, tegenwoordig in Loosdrecht.

Jelle Nauta schreef koor en orgelbewerkingen, meestal voor psalmen en gezangen, en schreef een aantal cantates. Behalve Folkertsma was hij de enige Friese componist die deklamatoria geschreven heeft. Zo schreef hij muziek bij “de Wolken” [de Wolken], “Lêste Eare [de laatste eer], en “it Andert” [het antwoord] op tekst van Fedde Schurer en bij “De Wyn” [de wind] van C.A. Faber. Zijn bewerking voor fanfare van het liedje “Altijd is Kortjakje ziek” is nog wel eens uitgevoerd door de Marinierskapel onder leiding van Gijsbert Nieuwland. Jelle Nauta stierf op 8 juli 1975.

B.S.

› Herman Meima (1905-1999) was behalve leraar aan de Vakopleiding voor textiel in Tilburg ook componist en organist. Van 1910 tot 1930 woonde hij in Sneek, waar hij zijn eerste orgel en pianolessen kreeg van Johannes Rypkema. Later vervolgde hij zijn studie in Berlijn bij Alfred Mai. Meima heeft verschillende composities geschreven voor o.a. piano en blokfluit, maar de meesten voor orgel. Tientallen bundels met liturgische muziek, gebaseerd op psalm- en gezangmelodieën zagen het licht bij J.C. Willemsen in Amersfoort. Toch liggen nog vele liederen in manuscript. Meima laat in zijn compositorisch werk zien dat hij een kundig

polyfonist is, die scherpe dissonanten niet uit de weg gaat en die af en toe ook polytonaliteit toepast.

- › Van *George Stam* (1905-1995) die van 1931 tot 1949 organist was van de Grote of Jacobijner Kerk te Leeuwarden en daarom al in het hoofdstuk over orgels, orgelbouwers en organisten (*'Muzyk yn Fryslân'*) genoemd is, zijn ook een aantal koorwerken or orgelmotetten in druk verschenen. In handschrift ligt in het Frysk Muzyk Argyf de Grote orgelfantasie over Psalm 92, die hij in opdracht van de Gereformeerde Kerk van Franeker in 1969 geschreven heeft naar aanleiding van het 40-jarig jubileum als kerkorganist van zijn leerling Yme G. Visser.
- › De naam van *Sierd de Boer* (1908-1979) blijft vooral in verband staan met de ontwikkeling van fanfarekorps naar brassbands. Als componist en arrangeur heeft hij er ook muziek voor geschreven, ook wel in combinatie met koor, solisten of orgel. Zijn koraalbewerkingen zijn bij "De Haske" en bij "Intrada", beide te Heerenveen uitgegeven. Zie over Sierd de Boer verder het hoofdstuk over harmonie, fanfarekorpsen en brassbands (*'Muzyk yn Fryslân'*).
- › *Jan Slofstra* (1910-1999) zijn naam is al gevallen in het hoofdstukken over muziek dramatische kunst en over liederen/liedboeken (*'Muzyk yn Fryslân'*). In het intermezzo hieronder volgt een samenvatting van zijn werk.

INTERMEZZO XV.8

Jan Slofstra

De liederencomponist Jan Slofstra werd geboren te Garijp in 1910. Hij werd onderwijzer en zijn eerste baan kreeg hij te Zwartermeer (Provincie Drente). Na het behalen van zijn M.O. Akte Nederlands en Fries werd hij benoemd als leraar aan de toenmalige Christelijke HBS, later het "Liemward College" te Leeuwarden. Zijn muzikale opleiding kreeg hij bij Willem Zonderland. Voor het belangrijkste gedeelte ging Slofsta's belangstelling uit naar het Friese lied. Al voor 1940 kwamen een klein aantal van hem in de publiciteit. In 1941 verschenen van hem *Trije geastlike lieten* [drie geestelijke liederen] op tekst van Fedde Schurer. grote bekendheid kreeg Slofstra met het componeren van de muziek bij het zangspel "Roaitske" op tekst van J.P. Wiersma, waarvan de violist R. Donath vanuit de pianopartituur een versie met orkest maakte. Zie voor "Roaitske" verder het hoofdstuk "Muziekdramatische kunst" in het boek *'Muzyk yn Fryslân'*.

Omdat de belangstelling voor "Roaitske" vanaf het begin af aan groot was, kreeg Slofstra de smaak van dit genre te pakken en schreef hij daarna nog twee zangspelen: "it Wylkesyske" [de bosrietzanger] en "Enne Harmens". Het succes van beiden kon dat van "Roaitke" echter niet evenaren.

Na 1948 componeerde Slofstra vooral liederen en koorwerkjes. Lieder van zijn hand verschenen in *De Foekepot* [de rommelpot] en later in *Sjongenderwize*. Koorwerkjes gaf hij uit in de Fo-Fo reeks [voor het volk]. Later verscheen een betere uitgave van een behoorlijk aantal liederen in de reeks *De Lietebar*. Twintig uitgezochte liederen in *De griene Lânsdouwe* [de groene landouwe] (1984). Van een aantal schreef Slofstra ook zelf de tekst. In de eerste druk van *Fryslân sjongt* zijn al liederen van Jan Slofstra te vinden. Met zijn collega Theo Lambooy heeft hij veel werk verzet voor de uitgave van het *Frysk Lieteboek* in 1979. Een aantal van zijn beste liederen zijn te vinden in de sololiederbundel *Sjongenderwize*. Als muzikrecensent is Slofstra tussen 1945 en 1950 actief geweest voor het "*Friesch Dagblad*".

Red.

› Van de Franeker organist *Yme G. Visser* (1911-1994) zijn door J.C. Willemsen te Amersfoort een stuk of zes orgelwerken uitgegeven en daarnaast door respectievelijk it Frysk kristlik sjongersbûn [Fries christelijk zangers-bond], it lanlik kristlik sjongersbûn [het landelijk christelijk zangers-bond] en uitgeverij “Frisia Cantat” in totaal ongeveer 100 koorwerkjes.

Zie over Yme Visser het hoofdstuk “Koarsang” [koorzang] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

› *Jan Masséus* (1913-1999) kwam in 1961 naar Friesland; hij was muziekrecensent en werd directeur van de Leeuwarder Muziekschool. Hij legde de grondslag voor de Muziek Pedagogische Academie, maar steeds meer legde hij zich toe op het componeren. Zie over hem het hier volgende intermezzo.

INTERMEZZO XV 9

Van 1961 tot 1978 heeft *Jan Masséus* een belangrijke bijdrage geleverd aan het Friese muziekleven. Geboren in 1913 in Rotterdam kreeg hij daar aan het conservatorium zijn opleiding als pianist. Als pianist vormde hij zich onder leiding van Willem Pijper en Henk Badings. Masséus werd in 1961 directeur van de Leeuwarder Muziekschool, die vanaf 1967 de naam kreeg van “Gemeentelijk Muziek Instituut Leeuwarden” (GML) en waar een afdeling vakopleiding aan verbonden was. Later kreeg die vakopleiding de status van Muziek Pedagogische Academie (zie het hoofdstuk over openbaar muziekonderwijs in ‘*Muzyk yn Fryslân*’). Tot 1978 bleef hij aan die opleiding verbonden. Verscheidene composities van Masséus zijn ontstaan naar aanleiding van opdrachten. Voorbeelden daarvan zijn “heer Halewijn en de Groene Ridder” [in opdracht van de Johan Wagenaar Stichting] (1961), “Camphuysen Liederén” voor koor, 3 trompetten, 3 trombones en tuba [in opdracht van het gemeentebestuur van Dokkum] (1968), “Contemplations”, symfonische variaties op een thema van Fauré, dat moest dienen als eindexamenstuk voor pianisten [in opdracht van de regering in 1971], “de Zeven Tegeltableaux” voor bariton, koperblazers en slagwerk [in opdracht geschreven voor de heropening van het Museum het Prinsessehof in 1973], “Akoetest [in opdracht van het cultuurfonds van de BUMA, om nieuwe zalen te testen op de geschiktheid als orkestzaal], “Silabé” [in opdracht van de regering voor de beiers-dag in de Sint Laurens Kerk te Rotterdam in 1974] en “Iowa Serenade” [geschreven naar aanleiding van de tournee van het Frysk Jeugd Orkest naar Iowa (USA) in 1981].

Masséus past in zijn werk verschillende technieken toe. Slechts één keer heeft hij een 12-toons reeks gebruikt, in het pianoconcert uit 1965. Een echte aanhanger van Schönberg is hij echter nooit geworden. Atonaal staat volgens hem gelijk aan steriel. Zo af en toe wordt hij geïnspireerd door aparte combinaties, zoals in zijn concert voor fluit en vijf accordeons. In zijn filmmuziek bij “Paleontologie” heeft hij elektronica toegepast.

Verder heeft Masséus orkestmuziek, kamermuziek voor verschillende bezettingen, koorwerken en liederen op zijn naam staan. Alles met elkaar een omvangrijk oeuvre van zeer gedegen kwaliteit. In 1966 ging “it Gouden fioeltsje” [het gouden viooltje], het ereteken van het vroegere Frysk Orkest, voor de eerste en enigste keer naar een componist. Jan Masséus kreeg de prijs voor zijn compositorisch werk en met name voor zijn “Concerto voor piano en orkest”, dat in dat jaar gereed kwam.

Red.

➤ *Alfred Salten* (1914-1994) was van 1955 tot 1968 dirigent van het Frysk Orkest. Als componist hield hij zich bezig met het schrijven voor verschillende bezettingen. Hier zijn “Musica per una festa” en de liederen potpourri “Fryslâns Rom” [Friesland’s eer]. Zie over Salten verder het hoofdstuk over symfonische muziek in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

➤ Bij het luisteren naar de naam van *Piet Post* (1919-1979) zullen de meesten denken aan de organist van de Grote Kerk en aan orgeldocent aan de Leeuwarder MPA (zie het hoofdstuk “Oargels, oargelbouwers en oargelisten) [orgels, orgelbouwers en organisten] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

Anderen zullen aan hem denken als dirigent van het Koninklijk Toonkustkoor “Concordia” te Leeuwarden. Piet Post heeft echter zo af en toe nog wel het een en ander gecomponeerd voor orgel, carillon en koor of voor solo met begeleiding. Zijn werken zijn verzameld en worden bewaard in het Frysk Muzyk Argyf”.

Er zijn ook wel werken van hem uitgegeven, zoals door “Ars Nova” te Goes, Boeienga te Sneek, it Christelijk Fries Zangers-bond” en door “Intrada” te Heerenveen.

Werk uit de praktijk

Het valt te begrijpen dat koordirigenten voor eigen gebruik voor haar koren geschreven hebben en dat organisten, met name als ze tegelijkertijd ook cantor waren, wel eens liedbewerkingen van andere, liturgische gebruiksmuziek hebben gemaakt. Soms kan bij zo een gelegenheid ook werk ontstaan dat langer mee kan en waarmee door middel van uitgaven een ander een plezier gedaan wordt. In dat kader willen wij in het hier volgende een aantal namen noemen, waarvan vast ook nog wel uitbreiding mogelijk is.

- *Ybe Sjoerd Rusticus* (1905-1996), van 1929 tot 1978 organist van de Martinikerk in Sneek, was een veelzijdig musicus. Hij studeerde cello bij Klaas Kueter, solozang bij Cor Ponten, orkestdirectie bij Frits Schuurman, orgel bij Jan Zwart, theorie bij Sem Dresden en piano bij Jurjen Ulfert Schults. Hij was een voortreffelijk pedagoog maar heeft maar weinig composities op zijn naam staan. “Intrada” te Heerenveen gaf van hem “Inleiding, fuga en koraal op psalm 150” uit voor orgel en “Super Flumina” (Psalm 137) op Latijnse tekst voor koor.
- Gotse Kaspersma (Heeg, 1913 - 1987) kreeg zijn opleiding aan het Conservatorium van Zwolle, alwaar hij orgel, piano en koordirectie studeerde. Hij was als organist verbonden aan de hervormde kerk te Almelo en schreef muziekrecensies voor de Twentse Pers. Arrangementen en koorcomposities van zijn hand zijn ons geopenbaard door de uitgeverijen Harmonia, Universal Songs en Molenaar. Dat de organist en schoolmusicus *Wim Mennes* (geboren in 1917 te Amsterdam) hier genoemd wordt is niet in de eerste plaats omdat hij een aantal jaren in Friesland gewoond en gewerkt heeft, maar wel om zijn bijdrage aan de bundels *Wat een Gelok* [wat een geluk] (I, 1983 en II, 1990). Voor het *Lieteboek foar de tsjerken* [liedboek voor de kerken] schreef hij de melodieën voor gezang 55 en 151.
- Van Jac. Huisman (Heerenveen 1920 – Leeuwarden 2000), koordirigent en muziekdocent aan verschillende scholen), zijn bij “Harmonia” te Loosdrecht uitgegeven “Gloria in Excelsis”, kerstcantate voor bariton solo, vrouwenkoor, en piano/orkest, “Negrospirituels” voor koor à capella en “Een lied voor onderweg”, voor 4-stemmig gemengd koor (in samenwerking met Gerrit Stulp). Een aantal van Huisman zijn sololiederen zijn opgenomen in de bundel *Sjongenderwize* (Fryske Akademie). Een behoorlijk aantal ligt nog in manuscript in het FMA. Met de al genoemde Gerrit Stulp schreef Jac. Huisman “*Musica Practica*’: een praktische muzikale leergang voor alle voortgezet onderwijs.
- *Rieke van Telgen-van der Meulen* (geboren in Strijen in 1929) studeerde orgel aan het conservatorium te Rotterdam en werd lerares aan de muziekschool “De Wâldsang” te Buitenpost. Ze schreef koraalbewerkingen en voorspelen voor orgel en didactische werkjes voor orgel, piano en blokfluiten.
- *Jan Veninga* (1921-2007) kreeg zijn opleiding aan het conservatorium te Utrecht. Hij was organist van de “Opstandingskerk” te Leeuwarden, werkte als klavecijnist mee aan uitvoeringen van het Frysk Orkest en aan verschillende passie- en cantate-uitvoeringen. Verder was hij dirigent van de Leeuwarder Cantorij, het Gemengd Koor Grou, docent aan zowel de Christelijk Pedagogische Academie “Marienburg” en de “Muziek Pedagogische Academie (opleiding koordirectie), beiden te Leeuwarden. Van Veninga zijn koorwerkjes uitgegeven door de Christelijke Zangersbond en door “Intrada” te Heerenveen. Zie verder over hem ook de hoofdstukken “Koorzang” en “Openbaar muziekonderwijs” in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.
- *Jaap Bosma* (geboren te Hijum in 1932), organist van de hervormde kerk te Hallum schreef voor een grote vriendenkring tientallen orgelbewerkingen; een paar koorwerkjes van zijn hand werden uitgegeven door de Christelijke Zangers-bond.
- Van *Gerrit Stulp* (geboren Huizum, 1935), organist van de Salvatorkerk (1966-1994) en daarna van de Koepelkerk, beide te Leeuwarden en dirigent van een aantal koren, is al heel wat koormuziek verschenen. Hij

schreef onder meer een Nederlandstalige “Liturgische Mattheus-Passie”, die geregeld uitgevoerd wordt. Een compleet “Koraalboek-Psalmen van zijn hand verscheen in 1995.

› Docent (PABO) en dirigent *Lolke Binderts Posthuma* (geboren in Tsummarum in 1937) schreef motetten en liedbewerkingen. Lees verder over hem in het hoofdstuk “Koarsang” (*Muzyk yn Fryslân*).

› *Jitze Nicolai* (geboren te Drachten in 1939), van huis uit trompettist, sloot zijn studie af aan het beroemde kerkmuziekschool te Herford (Duitsland) bij Wilhelm Ehmann. Hij is directeur van streekmuziekschool “De Wäldsang” te Buitenpost. Voor zijn kerkelijke cantorij schreef hij een mooi aantal cantates en liedbewerkingen. Lieder van zijn hand zijn te vinden in *Fryslân sjongt*, in het *Frysk Lieteboek* en in *Sjongenderwize*.

› *Dirk S. Donker* (geboren te Sneek in 1941) organist van de Martinikerk te Sneek en beiaardier, publiceerde bij “Intrada” een paar koorliederen en een bundel met 43 koraalvoorspelen. Zie over Donker verder het hoofdstuk “Klokken, klokkespullen en klokkenisten” [klokken, beiaards en beiaardiers].

› *Anton Stulp* (geboren in Sexbierum in 1943) studeerde schoolmuziek, piano en directie aan het conservatorium te Groningen en is adjunct-directeur van de muziekschool van Emmen. Hij componeert voor kinderkoor en arrangeert voor harmonieorkest, amateurorkest en mannenkoor.

› *Anand Johannes (Hans) ten Hoeve*, (geboren te Leeuwarden in 1947), schreef kindermusicals. Zie daarover het hoofdstuk “Koorzang” (*Muzyk yn Fryslân*). Voor Omrop Fryslân schreef hij kinderliederen op tekst van Baukje Wytma.

› *Jan K.W. Luth* (geboren in Amsterdam in 1949 en thans woonachtig in Heerenveen) studeerde schoolmuziek in zijn geboorteplaats en werkt als schoolmusicus aan de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland (“Stenden”) te Leeuwarden. Hij schreef voor de basisschool het project “een zee van geluid” (1990) en leverde melodieën voor de kinderbijbel liederenboekjes *Wat een geluk*.

› *Olchert Clevering* (geboren te Vriescheloo in 1952), dirigent van de Studenten-kantorij en de Oaze-kantorij te Leeuwarden, schreef en bewerkte veel liederen. Een geregeld gebruik is zijn “Gloria”. Zijn compositie op “Het lied der aarde” (tekst van Huub Oosterhuis) is haast een klein oratorium en kreeg tijdens de uitviëring in de Grote kerk te Leeuwarden veel aandacht.

› Op de cd *Fryslân sjongt* (1993) zijn Friese koorliederen te beluisteren die onder meer geschreven zijn door de gebroeders *van der Veen*; *Sjoerd* (geboren te Osingahuizen in 1952) en *Gerben* (Osingahuizen 1956). In zijn “Griemank” [potpourri] mixt Gerben regels van maar liefst tien verschillende bekende Friese liederen door elkaar heen. Wek van de Van der Veens is uitgegeven bij “Intrada” te Heerenveen.

› De organisten *Tsjeard van der Ploeg* (geboren in 1958) en *Marja van der Ploeg-Hofstra* (geboren in 1960) schreven liturgisch materiaal voor hun cantorijen. Zie verder het orgelhoofdstuk in *Muzyk yn Fryslân*.

› *Klaas Tjitte de Jong* (Dokkum 1958-Leeuwarden 2005), organist van de voormalige Goede Herder Kerk te Leeuwarden, heeft motetten en liedbewerkingen geschreven en verzorgde 25 pianozettingen voor het boek *Fryslân sjongt en spilet* [Friesland zingt en speelt] (1996).

› *Joke Brandsma* (geboren in 1959), organiste en beiaardier, schreef motetten en ander liturgisch materiaal. Lees verder over haar in het hoofdstuk “Klokken, klokkespullen en klokkenisten [klokken, beiaards en beiaardiers] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

Werk van Brandsma is met werken van hierboven genoemden *Klaas Tjitte de Jong* en *Sjoerd van der Veen* te beluisteren op de door het Christelijk Fries Gezelschap uitgegeven lp *No gjit it op in sjongen* [nu gaat het op in zingen] (1988).

› De tenor *Jetse Bremer* (geboren in 1959) is lid van het Nederlands Kamerkoor; geen wonder dat dat bijna al zijn composities koorwerken zijn. Van zijn werken springt zijn “Missa Brevis” voor 8-stemmig koor à capella eruit. Zijn koorwerken zijn verder op Engelse, Nederlandse en Engelse tekst geschreven, zo af en toe met piano maar meestal zonder. Ze zijn zowel voor gemengd koor als voor vrouwen- of mannenkoor. Het is bijzonder dat zijn Friestalige werken gauw teksten bevatten uit de 19de eeuw, terwijl zijn idioom wel 20ste eeuws is. Al zijn werken verraden de hand van een man die weet wat in de praktijk goed ligt en klinkt. Wek van Jetse Bremer is uitgegeven door “Allack Music” in Almere en door “Intrada” te Heerenveen.

› **Uit de praktijk van het genre van organisten/cantores zijn verder nog te noemen:**

Willem Cammingha (1835-1857), *Hendrikus van Belkum* (1851-?) en *Willem Zonderland* (1884-1974); deze drie waren allen organist van de Doopsgezinde Kerk te Leeuwarden en hebben ook liederen gecomponeerd.

› **Uit onze tijd kunnen genoemd worden:**

Marcus Veenstra (Menaldum 1949); hij schreef o.a. een mis voor “Trefpunt”, de zogenaamde “Trefpuntmis”; *Jelle de Jong* (Leeuwarden 1950) en *Hans van Rossum* (1958), die liederen voor gemengd koor liet verschijnen bij “Intrada”, geschreven meest op Latijnse tekst.

Klein in kwantiteit, maar opmerkelijk van kwaliteit is het werk van *Klaas Hoek* (geboren in 1949) die tot 1995 als orgeldocent verbonden was aan de muziekschool van Harlingen. Met een paar cantores en geïnteresseerde predikanten bracht hij de stichting “Horizon” tot leven, een organisatie die een paar keer studiedagen organiseerde en vesperdiensten belegde, om avant-garde muziek in het liturgisch genre te presenteren. In 1987 liet de stichting het boek met lezingen verschijnen: “*Nieuwe muziek in de liturgie*”. In dit genre maakte Klaas Hoek onder meer een compositie over Psalm 130 voor Cantorij, gemeente en orgel, een werk dat ook op andere plaatsen als kerkelijke muzikaal experimenten uitgevoerd is en een diepe indruk achter liet. Hoek wordt bij zijn componeren geïnspireerd door componisten als John Cage en Mauricio Kagel. De musicologe *Geke Bruining-Visser* (geboren te Harlingen in 1966) schrijft werk voor de cantorij van de Nederlands-Hervormde gemeente en Christelijk Gereformeerde Kerk te Harlingen, waarvan uitgaves verschenen bij het “Centrum voor de Kerkzang”. Zij heeft ook Engels-talige gebedsteksten en responsys (“Eveningsongs”) voor de kerk van Wales getoonzet.

› **Friesland heeft ook veel arrangerende en componerende koordirigenten voortgebracht. Daarvan kunnen worden genoemd:**

Bernard Jan Puma (Leermens 1886-Zwolle 1936); *Gerrit van Vliet* (1924); *Cornelis Schaaij* (1932); *K. Hempenius* (1934); *Herman Zandt* (1935); *Frans Versteeg* (1937); *Folkert Binnema* (1937); *Sytse A. Koopmans* (1939); *Durk de Vries* (1940); *Harke Iedema* (1940), schrijver van een orgelmethode; *Nol Homan* (1944); *Bouwe Marra* (1945); *Willem Postma* (1945); *Frank Hofma* (1947); *Piet Marinus* (1951); *Anne de Bruyn* (1951); *Johan Sinnema* (1954); *Frank P.J. van Dijk* (1956); *Hoite Pruiksma* (1958); *Steven van Dokkum* (1959); *Eeuwe Zijlstra* (1964) en *Fraukje Hernandt* (1965).

› **Natuurlijk vertrouwen ook dirigenten uit de HaFaBra composities en arrangementen voor hun korpsen aan het muziekpapier toe. Als zodanig zijn bekend:**

Folkert Fennema (1938 – 2010), *Bert Boersma* (1944), *Harm Witteveen* (1944), *Willem Flisijn* (1952), *Klaas van der Woude* (1954), *Dirk Annema* (1955), *Bert Liefers* (1958), *Piet van der Heide* (1958), *Willem Aukema* (1959), *Oene Krist* (1961), *Menno Haantjes* (1962), *Andries Jelle Kramer* (1964), *Sytse van der Hoek* (1965), *Roelof Bakker* (1965), *Jan Hibma* (1967) en *Albert Dam* (1973).

Het is opmerkelijk dat, terwijl Friesland zoveel goede koren en korpsen bezit, er maar zo’n klein beetje muziek voor de combinatie van beiden geschreven is. Een van de uitzonderingen daarop is het “Lemster Liet” [Lemster Lied], dat *Pier Hoekstra* (1919) op tekst van Fedde Schurer schreef ter gelegenheid van het honderd jarig jubileum van het koor en harmonie van Lemmer in 1996.

Andere componisten

› Over de publicaties op muziekgebied van *Bernard Smilde* (geboren in 1922) valt in het hoofdstuk “*Skriuwers oer muzyk*” [schrijvers over muziek in ‘*Muzyk yn Fryslân*’] al veel te lezen. Over zijn composities volgt hieronder een intermezzo. Zie verder over hem in genoemd boek de hoofdstukken “*Tsjerkesang*” [kerkzang] en “*Lieten en Lieteboeken*” [liederen en liedboeken].

INTERMEZZO XV.10.

Bernard Smilde

Bernard Smilde is geboren te Heerenveen in 1922. Hij studeerde theologie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam en aan de Rijksuniversiteit te Groningen, alwaar hij in 1986 promoveerde op het proefschrift “*Hasper en het kerklied*”; een uitvoerig boekwerk, dat recht doet aan de liedverzamelaar en psalmbewerker Hendrik Hasper (1886-1974).

Naast zijn theologische studie maakte Smilde tegelijkertijd studie van de muziek en van de muziekgeschiedenis. Zijn eerste muzikale onderricht kreeg hij van Reinhard Teule, Rients Beintema en George Stam. Via een opleiding aan het muzieklceum te Groningen slaagde hij aan 1965 in Den Haag voor het staatsexamen B muziekgeschiedenis. In zijn doctoraal examen theologie (1978) was muziekwetenschap als bijvak mee opgenomen.

Met Gerben Brouwer en Douwe Annes Tamminga verzorgde Smilde de Friese versie van het “*Lietboek foar de Tsjerken*” [Liedboek voor de kerken] (1977): hiervoor leverde hij de vertalingen van 66 psalmen en 140 gezangen. Behalve uit vertalingen bestond zijn bijdrage ook uit 5 melodieën (gezag 40, 80, 163, 245 en 491). Van 1965 tot 1983 was hij als docent muziekgeschiedenis, liturgie, hymnologie en gregoriaans verbonden aan de Leeuwarder Muziek Pedagogische Academie en later aan het Conservatorium dat daarvan de opvolger werd. Bij 75 uitvoeringen van oratoria, cantates en passionen speelde hij de continuo-partij (*klavecimbel of orgel*). Van 1965 tot 1996 was hij ook voorzitter van de Muzikologische Werkgroep van de Fryske Akademy.

Al op jonge leeftijd componeerde Smilde 15 kerkcantates en het oratorium “it Bliid Boadskip [de blijde boodschap]. In zijn composities wordt Smilde nog al beïnvloed door de barok. Meer eigens bevat de herdenkingscantate “*Memoriam Facimus*” voor bariton solo, koor en orkest (1951) en de toneelmuziek voor koor en orkest bij Fedde Schurer’s historisch toneelstuk “*Bonifacius*” (1954). Voor de vierde “*Lietboekdei*” [liedboekdag] schreef hij “*De “Bruiloft te Kane*”, een liedcantate voor kinderkoor en instrumenten op eigen tekst (1987). In 1993 schreef hij het oratorium “*Mozes*” voor sopraansolo, kinderkoor, 2 spreekstemmen en klein orkest, dat geheel opgebouwd is uit liederen. Verder componeerde Smilde tientallen koorwerkjes voor de bond van christelijke zangkoren in Friesland. De *filanellen*, *sjansons* en *madrigalen* uit de “*Musica Miscella*” van Jacques Vredeman, waarvan in 1966 vier van de vijf stemboeken terug gevonden werden, zijn door hem in partituur gezet en voorzien van een altstem. (Zie het tweede hoofdstuk van dit boek).

Veel van zijn composities zijn gebaseerd op de traditie. Door een vrijere aanpassing van de kerktoonsoorten probeert hij tot een wat nieuwere muziktaal te komen. Een aantal keren heeft hij ook bitonaliteit toegepast. Smilde zijn composities zijn onder gebracht in het Frysk Muzyk Argyf in Leeuwarden. Zie verder over hem de hoofdstukken “*Tsjerkesang*” [kerkgezang], “*Lieten en lieteboeken*” [liederen en liedboeken] en “*Skriuwers oer muzyk*” [schrijvers over muziek] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

Bernard Smilde stierf op 30 augustus 2014.

Red.

- › In het archyf van Omrop Fryslân bevinden zich nog een paar banden uit 1947 met werk op tekst van Gysbert Japix voor koor en piano, geschreven door *Louis van 't Hull*, een componist die een tijdje in Leeuwarden gewoond heeft en later naar het Noord-Friese Husum (Sleeswijk-Holstein) verhuisd is.
- › Sinds 1972 heeft in Friesland gewoond *Hendrikus Gerardus Stam* (Utrecht in 1922 – Suawâld 2002). Hij studeerde piano en compositie (o.a. bij Hendrik Andriessen) en later nog compositie bij Wolfgang Fortner in Heidelberg en muziekwetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hij was muzikrecensent en directeur van de Zeeuwse - (1954-1962) en Rotterdamse Muziekschool (1962-1972). In 1972 verhuisde hij naar Suwâld [Suawoude]. Henk Stam componeerde onder meer pianomuziek en drie strijkkwartetten. Verder schreef hij een Schumann biografie (1948), een *“Inleiding tot hedendaagse muziek”* (1953) en *“programmamuziek* (1959).
- › Over Abraham (Bram)Feenstra (IJlst 1925- Sneek 2007) is geschreven in het hoofdstuk “Symfoanyske muzyk [symfonische muziek] in *‘Muzyk yn Fryslân’*.
- › In het Frysk Muzyk Argyf te Leeuwarden zijn de composities van *Piet Kingma* (1926-1994) te vinden. Daar wordt bij stil gestaan in het intermezzo hieronder.

INTERMEZZO XV 11.

Piet Kingma

Piet Kingma werd geboren te Leeuwarden op 29 mei 1926. In 1945 kreeg hij pianolessen van Willem Zonderland. Hij studeerde verder aan het Conservatorium te Den Haag bij Hugo Dalen (piano), Jaap Stotijn (hobo) en bij Hendrik Andriessen (compositie).

Eén van Kingma's eerste composities was een mis voor koor en orkest (1945), die een jaar later voor het eerst werd uitgevoerd in Wolvega. In 1949 schreef hij op verzoek van het 'Onthouderskoor Huizum' de Friese opera "Festedina" op tekst van Yps Boersma-Terpstra, die op 16 november 1950 in première ging in de Harmonie te Leeuwarden. Zie daarover verder het hoofdstuk "Muzykdramatyske Kunst" [muziekdramatische kunst] in *‘Muzyk yn Fryslân’*. Kingma stond ook een tijdje als dirigent voor het zo juist genoemde Huizumer Onthouderskoor en had tegelijkertijd de leiding van het Leeuwarder kinderkoor 'Exelsior' en van koren in Aldeboarn en Nijbrêge. Bovendien was hij tweede hoboïst van de Leeuwarder Orkest Vereniging onder leiding van Kor Ket en had hij een privé lespraktijk voor piano en hobo. In 1952 ging Piet Kingma naar Maastricht, waar hij een plaats kreeg als tweede hoboïst in het Maastrichts Symfonie Orkest. Tegelijk kreeg hij een aanstelling als hobodocent aan het Conservatorium aldaar. Op 1 maart 1965 werd hij directeur van de Venlose Muziekschool. Te Venlo schreef hij ook zijn meeste composities. Bij zijn afscheid van deze school kreeg voor zijn werk de gouden erespeld van de stad Venlo. Om zijn verdiensten voor de amateuristische muziekbeoefening werd Kingma in 1984 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Kingma heeft altijd een warme belangstelling voor Fryslân behouden, met name voor de watersport. Als componist maakte hij in zijn "Euro Hymne" (1988), behalve uit motieven Beethoven zijn negende symfonie en het Limburgs volkslied gebruik van het Fries volkslied. Een van zijn laatste liederen "Dû..." (februari 1993) schreef hij op tekst van Simke Kloosterman. Dit lied is opgenomen in de bundel *Sjongenderwize*. Verder heeft Kingma een groot aantal werken geschreven voor uiteenlopende bezettingen. Zijn bijdrage aan het 40-jarig bestaan van de afdeling Limburg van de "Koninklijke Toonkunstenaars Vereniging" in juni 1992 was zijn compositie "trois pièces brèves pour instruments à cordes". Voor zangstem schreef hij liederen op teksten van Rainer Maria Rilke en Bertus Aafjes. In 1992 verhuisde Piet Kingma naar Arnhem, waar hij twee jaar later, op 24 november kwam te overlijden. Kopieën van zijn muziek zijn te vinden in het Fries Muzyk Argyf te Leeuwarden.

H.P.A.

- › *Wybren Keimpe (Wyb) Zijlstra* (Hurdegaryp 1926 – Ljouwert 1991) studeerde piano bij Henk Broekstra, schoolmuziek aan het Conservatorium te Utrecht en koördirectie. Hij werkte als schoolmusicus aan middelbare scholen te Groningen, Eernewoude en Drachten (toenmalige kweekschool). In Drachten werd hij de man die de muziekschool op poten zette. Verder schreef hij recensies voor de Leeuwarder Courant. Hij componeerde koorwerken en zangspelen en verschillende bezettingen. Hier te noemen zijn “Atalanta”, “de Trije wizen” [de Drie wijzen] “Barrahiem” (op tekst van Hans Visser en Roel Alkema) en “Meieliedjes [meiliedjes], liedjes uit verschillende talen en culturen voor jongerenkoor, koor en klein orkest.
- › Zonder meer een heel eigen geluid heeft *Anne Vogel* (Tsjom 1930- Lippenhuizen 2006), waaraan hieronder een intermezzo gewijd is.

INTERMEZZO XV 12

Anne Vogel

Anne Vogel is in 1930 geboren te Tsjom. Zijn opleiding kreeg hij bij Yme G. Visser, Henk Broekstra en in later jaren met name bij Hans Kox (piano en compositie). Daarna werd hij pianoleraar aan de muziekschool te Drachten en in de gemeente Opsterland. Aan de Opsterlandse muziekschool gaf hij theorie en solfège les.

Vogel componeerde sololiederen op teksten van Ria Postma-Stolk, Marten Sikkema, Inne de Jong en Jelle de Jong. Vier daarvan zijn opgenomen in de bundel *Sjongenderwize*. Buiten een verscheidenheid aan pianomuziek, kamermuziek (duo's, trio's en een octet) verdienen een aparte vermelding “Pastorale en Rondo” voor hobo, harp en strijkers, toneelmuziek bij “In ingel komt nei Babylon” [een engel komt naar Babylon] voor klein symfonie orkest; “Petrus Visvangst , klein oratorium voor bariton, koor, klein orkest en orgel (op tekst van Theo Jensma); “Suite” voor saxofoon, accordeonorkest en slagwerk; Ynstruminteparade [instrumentenparade], voor schoolorkest; “Concertino” voor viool en strijkers; “Fariaasjes op Simmermoarn” voor strijkorkest; “Fryslânsuite” voor symfonieorkest; “Concertino” voor piano en strijkers en “De dei rûn” voor groot symfonieorkest.

B.S. (Lees over hem ook de biografie op internet van B.S.)

- › *Wim D. van Ligtenberg* (geboren in 1934), die de opvolger was van Jan Masseus als directeur van de Muziek Pedagogische Academie in Leeuwarden, heeft als componist een behoorlijk oeuvre op zijn naam staan. In het nu volgende intermezzo wordt hier op in gegaan.

INTERMEZZO XV 13

Wim D. van Ligtenberg

Wim D. van Ligtenberg werd geboren te Arnhem op 23 april 1934. Nadat hij in zijn geboorteplaats een cursus “Werktuigbouwkunde” had afgerond, ging hij daarmee aan de slag aan de universiteit van Nijmegen. Ondertussen hield hij zich, eerst uit liefhebberij maar later meer professioneel bezig met een studie van de muziek. Hij studeerde bij Cornelis Butte te Zutphen, bij G. van der Graaf te Arnhem (piano en compositie) en aan het conservatorium te Zwolle (theorie en compositie). Na zijn staatsexamen trombone in 1962 behaalde hij in 1972 zijn einddiploma “Theorie van de muziek” aan hetzelfde conservatorium. Hierin was hij al docent en tevens verbonden als adjunct directeur aan het Gemeentelijk Muziek Instituut te Leeuwarden; in 1972 volgde hij aan die instelling Jan Masseus op als directeur. Zo ongeveer met zijn benoeming als directeur werd de vakopleiding van het instituut los gemaakt van de amateur afdeling en voortgezet als Muziek Pedagogische Academie. Van Ligtenberg heeft daarna de academie tot grote bloei gebracht en heeft kans gezien een groot aantal getalenteerde

studenten op te leiden voor hun diploma. In 1986 kreeg “zijn” academie de status van conservatorium. Ondanks al zijn werk als leider van dit vak-instituut zag van Ligtenberg geregeld kans om te componeren. Voorbeelden daarvan zijn “Rapsodie de Scheresliep” voor fanfareorkest (1966), “Triptiek” voor brassband (1972), “Passacaglia en Fuga” voor orgel, geschreven voor Piet Post in 1972, “Fantacaglia” voor fluit, hobo en orgel in opdracht van de toentertijd bestaande Friese Cultuurraad (1977), “Human Being”, grote cantate voor gemengd koor, declamatie, blaas- en slaginstrumenten (1977) en geschreven voor de ‘Leeuwarder Cantorij’, “Hymtune Study Aberystwyth” voor fanfareorkest (1983) in opdracht van het Frysk Fanfarefestival en “Van tijd tot tijd” voor variabele bezetting voor leerlingen van muziekscholen en geschreven in opdracht van de Muziek Bibliotheek Leeuwarden in 1983. Alhoewel geen Fries, gebruikt van Ligtenberg graag de Friese taal in zijn eigen vocale composities. Dat was al het geval in “Human Being” met citaten uit Psalm 8, maar het komt vooral tot uiting in zijn “Lieten foar libbenen [liederen voor levenden], geschreven in opdracht van de Sneker Cantorij in 1990, waar Jan Dotinga de tekst voor schreef. Verder was zijn cantate “Wjerspegeling” [weerspiegeling] voor drie koren en koperblazers geschreven voor de ‘dag van de muziek’ in 1994 op Friese tekst van Baukje Wytsma. Twee Friese liederen op tekst van Jan Dotinga staan in de bundel *Sjongenderwize*. Van Ligtenberg heeft ook een behoorlijk aantal recensies geschreven voor het Friesch Dagblad. Daarnaast schreef hij voor dezelfde krant artikelen over Charles Ives, Edvard Grieg en over vrouwelijke componisten. Belangrijke bijdragen leverde hij verder voor het tijdschrift “*Mens en Melodie*”, zoals over Arnold Schönberg (1974) en een jaar later over de onvermijdelijkheid van de dodecafonie.

Red.

› *Hindrik van der Meer* (geboren 1938), jarenlang muziekdocent aan de ‘Pedagogische Academie’ “De Him” te Sneek, zijn compositorische verdiensten liggen met name op het terrein van het lied. Zie voor het een en ander de hoofdstukken “Koarsang”, “Lieten en lieteboeken”, “Iepenbier muzykunderwiis” en “Bernesang” [koorzang, liederen en liedboeken, openbaar muziekonderwijs en kinderzang] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’. Zoals in deze hoofdstukken valt te lezen, is veel van zijn werk verschenen in boekvorm of op geluidsdragers. Als een opmerkelijke compositie van van der Meer kan hier genoemd worden “Sadako Sasaki” op tekst van Inne de Jong, verschenen in de bundel *Sjongenderwize*. Aan het werk van *Johan de With* (geboren in 1939) wordt aandacht geschonken hieronder geschreven intermezzo

INTERMEZZO XV.14

Johan de With

Johan de With werd geboren in Minnertsma in 1939. Na zijn gymnasium eindexamen studeerde hij eerst wis- en natuurkunde, maar schakelde later over op muziek. Aan het conservatorium van Groningen studeerde hij accordeon en muziektheorie. Zijn eindexamen behaalde hij aan het conservatorium van Zwolle. Daarna kreeg hij een aanstelling aan de Leeuwarder Muziek Pedagogische Academie (conservatorium). Hij dirigeert -t- de ensembles zoals Brouwers Accordeonorkest en verschillende ad-hoc ensembles.

Het compositorisch werk van de With is nogal omvangrijk en breed georiënteerd. De accordeon speelt daarin een belangrijke rol. De volgende composities kunnen hier worden genoemd: “Andante” voor accordeonorkest; in “Mis” voor 4-stemmig gemengd koor, orgel en klein orkest (een voorzichtige toepassing van de seriële muziek); “Oere noch tiid” [uur nog tijd] voor zang, declamatie, accordeons en slagwerk (op tekst van Berber van der Geest); “Fantasy en Burleske” voor hobo, fluit en piano; “In Fries yn ‘e Balkan” [een Fries in de Balkan] voor 2 sopranen en accordeonorkest (ook te beluisteren op de LP, CD *Doarnje* [1984/1994] van de Folkgroep Irolt); “Koraal mei fariaasjes” voor brassband; “Passacaglia en Fuga” voor twee piano’s en “Fjouwer bûtenlieten” [vier buitenliederen] voor

zangstem en piano (op tekst van Baukje Wytsma). Deze laats genoemde cyclus – in de vorm van een sonata da chiesa – is opgenomen in de bundel *Sjongenderwize*. Opvallend daarin is de uiterste zuinigheid in het gebruik van de middelen die de componist toepast. In het werk van Johan de With komen nogal eens experimentele effecten voor met daarin uitersten in klank, ritme en klankmogelijkheden van de verschillende instrumenten.

T.L.

› Over het werk van zanger en gitarist *Roel Slofstra* (geboren in 1939) valt in het hoofdstuk over lichte muziek [*Muzyk yn Fryslân*] meer te lezen. Een aantal leden hebben zijn weg gevonden naar *Fryslân Sjongt* (vanaf de zevende druk) en naar het *Frysk Lieteboek* van 1979.

› *Peter Visser* (geboren te Heerenveen in 1939) studeerde aan het conservatorium te Den Haag bij onder meer Jan de Man (piano) en Kees van Baaren (compositie). Hij was als muziekrecensent verbonden aan de toenmalige “*Haagse Courant*” en aan het “*Rotterdams Nieuwsblad*” en aan co-repetitor aan het conservatorium te Den Haag. Visser schrijft liederen en instrumentale kamermuziek. Eerst schreef hij atonaal, later in een neoromantische stijl. Tegenwoordig bewandelt hij nieuwe wegen, daarin geïnspireerd door de Indiase muziek, zoals in zijn werk “*Rupaka*” voor gitaar solo uit 1984.

› *Willem Frederik (Peke) Bon* (1940-1983) kreeg zijn opleiding aan de conservatoria van Den Haag en Amsterdam. Hij studeerde respectievelijk compositie bij Kees van Baaren, directie bij Louis Stotijn en Willem van Otterloo en klarinet bij Klaas de Rook en Bram de Wilde. Verder studeerde hij nog directie in het buitenland bij Peter Maag en Milan Horvath. Van 1973 tot 1983 was Bon als docent compositie verbonden aan het conservatorium van Groningen; hij was een inspirerend leraar voor zijn studenten, waartoe ook getalenteerde Friezen behoorden als Lieuwe Tamminga, Jeljer Vlieg en Lowell Dijkstra. Bon zijn composities zijn rijk aan melodie en harmonie, zijn orkestratie is erg kleurrijk. Hij laat zich nogal eens inspireren door gedichten, zoals in “*L’Automne*” voor bariton en orkest, dat zijn tekst ontleent aan “*Un soir d’Octobre*” van Paul Verlaine. Bon heeft veel geschreven voor orkest en voor kleine bezettingen. Hier zijn te noemen “*Requiem*” voor gemend koor, piano en orkest, “*Le grand âge millième*” voor mannenkoor; “*Nocturnes*” voor strijkorkest; “*Ushersymfonie*” voor orkest met obligaat harp, klavecimbel en piano; Erik (op tekst van Godfried Bomans) voor spreekstem en orkest; “*Concerto*” voor hobo en blazers en “*Blaaskwintet I en II*”.

› *Guido Topper* (geboren 1940) studeerde gitaar aan de conservatoria van Maastricht en Den Haag en sloot z’n studie af bij de beroemde Spaanse gitarist Andrés Segovia. Aan de universiteit van Amsterdam studeerde hij algemene muziek didactiek. Hij speelde in verscheidene plaatsen zowel als solist als in ensembles. Als docent gitaar was hij verbonden aan de muziekscholen van Utrecht, Maastricht en Eindhoven, aan het “*Sweelinck Conservatorium*” te Amsterdam en aan de Muziek Pedagogische Academie te Leeuwarden. Hij schreef voor zijn vak een methode van vijf deeltjes en componeerde pedagogische en didactische gitaarmuziek.

› *Gerard van der Kolk* (geboren 1944) studeerde slagwerk aan het conservatorium van Aken, Hamburg en Groningen. Als lid van het toenmalige Frysk Orkest ging hij tijdens de fusie met het Noordelijk Filharmonisch Orkest mee over naar het “*Noord Nederlands Orkest*”. Gedurende zijn Leeuwarder tijd was hij verbonden als docent slagwerk aan de Muziek Pedagogische Academie. Van der Kolk componeert werken voor slagwerk ensemble; zijn “*Procussion*” ging in 1982 bij het Frysk orkest in première.

› *Fredericus Antonius Haaze* (Frits, geboren in Den Haag in 1944) studeerde aan het conservatorium van Rotterdam piano bij Lilly van Sprengen en orgel bij Jet Dubbelboer. Daarnaast studeerde hij lichte muziek en later nog klavecimbel bij Henk Dekker aan het conservatorium van Leeuwarden. Haze is als organist verbonden aan de St Martinus Kerk te Sneek. Als componist is hij met name werkzaam op het terrein van

de Rooms Katholieke kerkmuziek. Hij schreef vier missen en een aantal koorwerken à capella, waaronder toonzettingen van het “Ave Verum”, het “Tantum Ergo” en het “Adoramus te Christe”. Frits Haaze schreef ook kerstliederen op Friese tekst van Folkert Verbeek voor gemengd koor en orgel. Voor niet kerkelijk gebruik componeerde hij “Cinq mouvements pour flûte et orgue” en een aantal werken in de lichte muziek.

➤ *Bob Pruiksma* (geboren te Makkum in 1945) is als muziekdocent en als organist en koordirigent verbonden aan verschillende kerken en koren. Eén daarvan is de “Sneker Cantorij”, waarmee hij in binnen en buitenland furore heeft gemaakt.

Pruiksma schreef vele liederen voor schoolmusicals en de Sneker Nieuwjaarsshow Ahoy.

Door hem geschreven liedmelodieën werden gepubliceerd in bundels als *Wat in gelok*, *Tuskentiden*, *Tusken rein en sinne*, *Sjong mar ta*, *Wimpeltsje Pimpeltsje* en *Fryslân sjongt* (10de druk 1996). Composities voor jongeren verschenen in de bundel *Mixt Menu*.

In de bundel *Sjongenderwize* staan een tweetal Friese kunstliederen van zijn hand. Arrangementen van bestaande bewerkingen en nieuwe composities op teksten van Fedde Schurer werden uitgegeven in de bundel *In Spyltúch*.

Naast korzettingen van bestaande geestelijke liederen ontstonden ook nieuwe composities, zoals een Pater Noster en kerstliederen op teksten van o.a. Margryt Poortstra, Tiny Mulder en Douwe Tamminga. (P.Pruiksma).

➤ *Henk Alkema* (1944-2012) heeft zich tijdens de laatste decennia van zijn leven ontpopt als een vooraanstaand componist. Om die reden is hieronder een intermezzo aan hem gewijd. Zie over hem ook het hoofdstuk “Muzykdramatyske kuenst” [muziekdramatische kunst] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

INTERMEZZO XV.15

De in Harlingen geboren *Henk Alkema* verhuisde op 11 leeftijd naar Den Haag. Aan het conservatorium aldaar kreeg hij zijn opleiding met als hoofdvakken piano en compositie. In het begin legde hij zich helemaal toe op de jazz. Door familie van moeders kant en door contact met de cabaretier Hessel van der Wal kreeg hij een steeds sterkere binding met Friesland.

Tussen 1970 en 1984 begaf Alkema zich helemaal in het Friese muzikleven. Na het Frysk orkest en het Leeuwarder conservatorium (waaraan hij als docent verbonden was), ging hij naar Utrecht. Aan het conservatorium in die plaats werd hij docent compositie. Van 1980 tot 1985 was Alkema dirigent van de Leeuwarder toonkunstkoor “Concordia”. Ook later dirigeerde hij nog wel koren en korpsen. Verder werkte hij als freelance componist en arrangeur en schreef hij melodieën voor radio en televisie.

Als composities van zijn hand zijn hier te noemen “Koper en Slagwerk” (geschreven voor het ensemble “Hora Decima”); “Dogs and horses” voor bigband; “Thema en variaties” voor fluit en harp en het zangspel “De eendenkooi” voor kinderkoor.

Verder schreef Alkema verscheidene werken voor gemengd koor met en zonder begeleiding; liederen voor zangstem en orkest op tekst van Simke Kloosterman en Hessel van der Wal en een groot aantal arrangementen voor de band The Skymasters en voor het Metropole Orkest.

Zijn belangrijkste bijdrage voor de Friese muziek leverde Alkema met het schrijven van de opera “Rixt” (1980) op een Engelse tekst van Mark Valencia, die in het Fries vertaald werd door Geert van der Meer. De muziek van Alkema blijft ondanks gebruik van gewone elementen op een geheel vrije en ongewone wijze in deze compositie volslagen tonaal. Met name in zijn behandeling van het orkest komt naar voren dat hij het vak “in de vingers” heeft. Zie over “Rixt” verder het hoofdstuk over “Muzykdramatyske Kuenst” [muziekdramatische kunst] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

Red.

➤ *Fokke de Vries* (geboren in Leeuwarden in 1945) kreeg zijn eerste opleiding bij Gerit Stulp, toentertijd als organist verbonden aan de Salvatorkerk te Leeuwarden. Na zijn gymnasiumopleiding studeerde hij een aantal jaren muziekwetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, maar uiteindelijk koos hij toch voor de praktische kant. Hij werkt als organist en cantor aan kerken in Amsterdam en Den Haag. De Vries componeert hoofdzakelijk liederen, zowel voor solostem als voor samenzang. Twee bundels op Nederlandse tekst zijn uitgegeven door Dabar-Luyten in Aalsmeer, te weten “Klankbord van stilte” en “Laat ons maar van liefde zingen”. Enkele daarvan zijn ook vertaald in het Fries. In de bundel *Sjongenderwize* zijn drie liederen van hem opgenomen op tekst van Anke Ludinga, Sipke Veenstra en Jan Dotinga. Zijn melodieën zijn sober van uitdrukking en vrij van alle pathos.

➤ Over het werk van *Addy Schele* (geboren in Enschede in 1949), pianist en componist, wordt ook over geschreven in het hoofdstuk “Lichte muzyk” in *‘Muzyk yn Fryslân’*.

➤ *Ed de Boer* (geboren in Sneek in 1951) studeerde aan het conservatorium van Utrecht, piano bij Thom Bollen en compositie bij Hans Cox. Te Maastricht bekwaamde hij zich nog in orkestdirectie bij Anton Kersjes. Van 1981 tot 1990 was hij als freelance pianist werkzaam bij de Nederlandse Omroep. Vervolgens concentreerde hij zich op componeren.

Aan het Utrechts conservatorium is hij als docent compositie verbonden. Verder is aan het “Leopold Mozart van de Universiteit van Augsburg” docent voor blaasorkest.

Sinds 1981 schrijft hij composities, voornamelijk in opdracht. Bijvoorbeeld de ouverture voor de opening van het Muziekcentrum te Enschede in 1988, die hij later ook bewerkte voor harmonieorkest. Voor de eerste sessie in het Muziekcentrum Frits Philips te Eindhoven in 1992 schreef hij de cantate *The Wedding of the Moon and Sun*. Zijn *Concert nr. 1*, voor viool en orkest schreef hij voor de opening van de Concertthal te Tilburg in 1996. Ter gelegenheid van de Eureka conferentie van de Europese ministers te Rotterdam in 1991 componeerde hij de *Fantasie Ouverture Eureka!*.

Verdere werken hier te noemen zijn “Arina’s droom” voor koor en orkest; “Neue Galgenlieder” voor bariton, koor en orkest, zijn eerste symfonie (in opdracht van de NCRV) voor orkest en orgel en “Strijkkwartet” in opdracht van het Raphaël Kwartet.

In juli 2000 maakte hij zijn directiedebuut met eigen werk in het Tsjeremetievsky Paleis in Sint-Petersburg.

➤ *Johan Eskes* (geboren te Wolvega in 1951) bespeelde als jongen van 12 jaar al het kerkorgel en leerde ook al gauw verscheidene blaasinstrumenten te bespelen. Hij studeerde gitaar en fluit aan de “M.P.A.” te Leeuwarden en slaagde voor gitaar B aan het conservatorium te Zwolle. Hij heeft als docent gewerkt aan de muziekscholen van Balk en Bolsward en gaf leiding aan de begeleidingsensembles van de cabaretiers Riens Gratema en Paul van Vliet. Eskes componeert en arrangeert voor alle mogelijke bezettingen. Van zijn “klassieke” werken zijn te noemen een “missa Brevis” voor koor en orgel, een concert voor gitaar en orkest, dansen voor fluit en gitaar en een gitaarkwartet. In 1995 componeerde hij in het kader van het vierde Frysk Festival de muziek bij het door Bauke Oldenhof geschreven theaterspektakel “Abe”, dat op 13 september van dat jaar in Heerenveen in première ging. Verder schreef Eskes veel cabaret- en popmuziek. Zie over hem in hoofdstuk “Lichte muzyk” in *‘Muzyk yn Fryslân’*.

➤ *Cees Bijlstra*, geboren in 1946, is als componist autodidact. Zie over deze belangrijke hedendaagse toondichter verder in het hier volgende intermezzo en het hoofdstuk “Lichte muzyk” in *‘Muzyk yn Fryslân’*.

INTERMEZZO XV.16

Cees Bijlstra

Cees Bijlstra werd geboren te Snikzwaag (Joure) in 1946. Hij volgde pianolessen aan de muziekschool van Joure en kreeg zijn opleiding tot onderwijzer aan de Rijkswaarschool te Heerenveen. In die tijd schreef hij zijn eerste muziek op teksten van “*master*” Roel Bergsma voor het onderwijzerscabaret, waarvan hij later ook de begeleider was. Van 1970 tot 1978 was als pianist/comboleider verbonden aan het gezelschap van Rients Gratema. Hij componeerde in die tijd de muziek van zowel Friese als Nederlandstalige theaterprogramma’s van Gratema. Met het Friese “Ha die Basken” is hij toch eigenlijk wel het bekendst geworden. De liederen voor dit programma verschenen later op verscheidene LP’s. In deze genoemde periode componeerde en arrangeerde Bijlstra ook voor radio- en t. tv-programma’s van de AVRO en (toen nog) Radio Fryslân.

Met Jan de Haan schreef hij “Kollaazje” voor symfonieorkest, brassband en groep” [collage voor symfonieorkest, brassband en groep], een stuk dat de muren wou slechten tussen de in de titel van de compositie genoemde muziekwerelden. Het werk werd uitgevoerd door het Frysk Orkest, de brassband Apollo uit Grauw en door “Soli Deo Gloria” uit Leeuwarden en een groep onder leiding van de componist. Het werk werd in totaal drie keer uitgevoerd, voor het laatst in het kader van het Frysk festival in 1985. Een zelfde experiment met de combinatie voor brassband, popmuziek en de specifieke mogelijkheden van radio werd uitgevoerd voor “Radio Fryslân” in het stuk “Danserije”.

Cees Bijlstra schreef na de periode Gratema nogal wat theater- en filmmuziek. Erst genoemde deed hij vooral voor het toneel gezelschap Tryater. Fragmenten van die muziek verschenen op de cd *Sûnder wurden* (1991). Hij componeerde filmmuziek voor “De Dream [De droom] (1985), “Van Geluk gesproken” (1987) en voor “De vuurtoren (1984)”. Thema’s uit “De Dream” staan op een dubbel CD “*Alphabet of the Dutch Film Music*” (1985).

verder componeerde hij liederen voor Leny Dykstra, Inez Timmer, Roel Slofstra, Douwe Heeringa en voor het Schoolradiokoor. Twee van zijn liederen zijn opgenomen in *Sjongenderwize*.

Beroepsmatig is Bijlstra verbonden aan Omroep Fryslân als redacteur schooltelevisie. Voor de omroep schrijft hij ook tunes en achtergrondmuziek voor documentaires van de televisie afdeling.

Red.

› Jan de Haan (geboren in 1951) componeert en arrangeert veel voor harmonieorkesten, fanfarekorpsen en brassbands. Hieronder volgt over hem een intermezzo.

INTERMEZZO XV.17

Jan de Haan

Jan de Haan werd geboren in Warns op 29 juli 1951. Zijn vader was een zeer muzikaal mens, die niet alleen speelde in het muzikleven van Warns, maar ook probeerde blaasinstrumenten te bouwen. Na zijn middelbare schooltijd in Heerenveen, waarnaar de familie inmiddels verhuisd was, studeerde hij trombone aan de Leeuwarder Muziek Pedagogische Academie en directie aan het conservatorium van Utrecht.

Het eindexamen aan beide instituten luidde een periode in waarin De haan verbonden was als docent aan “zijn” Leeuwarder MPA. Daarnaast was hij zeer actief als dirigent en bewerker/arrangeur. In 1971 werd hij aangenomen door de NCRV als programmamaker en arrangeur. In die functie schreef hij in twaalf jaar tijd meer dan 600 arrangementen.

In 1983 stichtte Jan de Haan samen met zijn vrouw te Oudehaske zijn muziekuitgeverij “De Haske Publications” Deze uitgeverij groeide met als hoofdvestiging in Heerenveen en nevenvestigingen

in zes landen in een paar jaar tijd uit tot een van de belangrijkste in zijn soort uit van Europa. In de catalogus staan meer dan 1000 bladmuziek titels, vooral werk voor blaasinstrumenten, maar ook van lesmethodes en pop songbooks, die wereldwijd geëxporteerd worden naar meer dan vijftig landen. behalve arrangementen schreef De Haan ook originele werken voor blazers. Voorbeelden daarvan zijn “Partita” (1983), “Sequenzen” (1986), “Contrasten” (1986), “Variations on a chord” (1990), “Discovery Fantasy” (1992), “Inspiration” (1993) en “Harmony Festival” (1994). Dat laatste werk - het is onder leiding van de componist als titelsong te beluisteren op een CD uit 1995 van de Leeuwarder Brassband “Soli Deo Gloria”, ging op het “Rhapsody in Brass festival” in september 1994 in première, ter gelegenheid van de opening van de nieuwe stadsschouwburg De Harmonie te Leeuwarden. Op dezelfde locatie werd op 20 oktober 1995 zijn “Ouverture to a new age” voor de eerste keer uitgevoerd, tijdens het eeuwfeest van de “Christelijke Bond van Muziekverenigingen” in Friesland.

Sj. De B.

- *Jeljer Vlieg* (geboren in Koudum in 1951) kreeg zijn opleiding schoolmuziek aan het Groninger conservatorium, waar hij compositie studeerde bij Willem Frederik Bon. Hij schreef werken voor orgel, koor en koor, zowel à capella als met begeleiding. Een tijd lang schreef hij atonaal, maar is toch terug gekeerd naar de vrije tonaliteit. Een zeer kleurrijk werk van hem is “Leaver dea as slaaf” [liever dood dan slaaf] op tekst van Bram Alkema, voor koor, hobo, cello, contrabas en orgel, wat uitgevoerd is in 1995 in Bolsward.
- *Lowell Dijkstra* (geboren in 1952 in Exeter, Canada) studeerde hoofdvak gitaar aan de Leeuwarder Muziek Pedagogische Academie, met bijvakken fluit, cello en piano. Van 1981 tot 1983 studeerde hij compositie bij Willem Frederik Bon aan het conservatorium van Groningen en daarna bij tristan Keuris in Utrecht. Gedurende zijn gehele studietijd was hij druk aan het componeren en sinds die tijd heft hij dus ook al veel werken op zijn naam staan. Hij componeert veel kamermuziek, waarin de fluit en gitaar een belangrijke rol spelen. Later schrijft hij ook voor grotere bezettingen (orkest), waarvan regelmatig iets op de radio te beluisteren valt. Zijn werken zijn door verschillende toonaangevende ensembles in Nederland uitgevoerd.
- *Tjeerd A.J. Nielsen* (geboren in 1952 in Warns) kreeg zijn eerste pianolessen van Jacoba Kueter-Zwager. Na het behalen van zijn gymnasium diploma studeerde hij theologie en muziek, maar naar een paar jaar liet hij de theologiestudie voor wat het was. In 1977 studeerde hij aan de MPA in Leeuwarden af bij Francine Espinoza (piano) en in 1986 voor muziektheorie bij Johan de With. Hij kreeg een benoeming aan het toenmalige Gemeentelijk Muziek Instituut van Leeuwarden als pianodocent. Hij componeerde een sonate voor piano en liederen op Engelse tekst van Emily Dickinson (1830-1886) en op Friese tekst van Tytsje de Boer van der Veen. Laatst genoemde zijn opgenomen in de bundel *Sjongenderwize* en één daarvan valt te beluisteren op de CD met Friese kunstliederen *De Spylman* (1995).
- *Pieter Bakker* (geboren in Amsterdam in 1952) verhuisde in 1997 naar Friesland. Hij volgde compositielessen bij Daan Manneke aan de conservatoria van Leeuwarden en Amsterdam en privé bij Paul Termos. Hij schreef zettingen in verschillende genres voor fanfare, orgel, koor (liederen op teksten van Piter Jelles Troelstra). Ook in zijn instrumentale werk staan zijn titels regelmatig in verbinding met Friesland (Suite Sânfurd I, II en III). Hij componeerde in opdracht van de Provinsje Fryslân, it Frysk Fanfare Festival en van Flauto Nuovo Fryslân. Enkele werken van hem zijn uitgegeven bij Donemus in Amsterdam. Bakker is ook actief als uitgever en als schrijver over culturele onderwerpen.
- Over *Liuwe Tamminga* (geboren in 1953) is in ‘*Muzyk yn Fryslân*’ informatie te vinden in het hoofdstuk “oargels, oargelbouwers en oargelisten” [orgels, orgelbouwers en organisten]. Aanvullend kan over hem nog vermeld worden dat in de zeventiger jaren, tijdens zijn opleiding aan het Groninger conservatorium ook compositielessen gevolgd heeft bij Hans Kox en bij Willem Frederik Bon. Gedurende die tijd componeerde Tamminga een aantal orgelwerken, waarvan een “Preludium en Fuga” is vastgelegd op een

LP die uitgebracht werd ter gelegenheid van het derde lustrum van het conservatorium te Groningen (zie hieronder bij Jelle Hogerhuis). Het is een sterk geconstrueerd werk.

➤ *Jelle Hogerhuis* (geboren te Den Haag in 1954) kreeg zijn eerste fluitlessen van Lútsen Nijdam aan het Gemeentelijk Muziek Instituut te Leeuwarden. Hij studeerde bouwkunde aan de HTS, maar belandde in 1975 op het conservatorium van Groningen, om bij Peter van Munster fluit en bij Willem Frederik Bon compositie te studeren. Na het behalen van zijn diploma's werkt hij als docent aan de muziekscholen van Leeuwarden en Buitenpost, als componist en als bouwer van traverso's. Hogerhuis heeft werk geschreven voor koor en orkest, voor brassband, strijkersensemble en voor allerlei kamermuziekbezettingen. In 1980 ontstonden zijn "*Fijf Lieten*" [Vijf Lieder] op tekst van Berber van der Geest. Drie daarvan zijn opgenomen op de LP "*15 jaar Stedelijk Conservatorium Groningen*", waarop dus ook werk van Liuwe Tamminga te beluisteren valt. Hij kreeg compositie opdrachten voor het "Fonds voor de Scheppende Toonkunst", het "Amsterdams Fonds voor de Kunst", van de Provinsje Fryslân en van de gemeenten Leeuwarden en Groningen. Als instrumentbouwer maakt Hogerhuis een nieuw ontwerp voor de Boehm fluit en maakt hij ook alt-, bas- en contrabasfluiten voor fluitensembles. Hij is lid van de redactie van het blad "*Fluit*".

➤ *Jan de Jong* (geboren in Oppenhuizen in 1953) studeerde orgel bij Dirk Donker. Daarnaast kreeg hij zijn opleiding aan de Muziek Pedagogische Academie in Leeuwarden bij Anco Ezinga (orgel) en bij Henk van Loo (directie HaFaBra). Sinds 1978 is de Jong als organist verbonden aan de Lichtuskerk te Sneek en was hij als orgeldocent verbonden aan de toenmalige "Muziek en Dansschool Schoterwerven" te Heerenveen. De Jong schrijft hoofdzakelijk voor koor, al dan niet in combinatie met instrumenten. Zijn "*Magnificat*" is een voorbeeld van zijn goede vocale manier van schrijven. Sinds 192 runt de Jong te Heerenveen zijn eigen muziekwinkel "Intrada Muziekwinkel".

➤ *Johan Koers* (geboren in Oranjewoud in 1953) kreeg zijn eerste pianolessen bij Jan Timmers. Later behaalde hij aan de Leeuwarder MPA het diploma Orgel B. Als organist is hij verbonden aan de Doopegezinde gemeente te Heerenveen en Tsjalbert en als orgeldocent aan de Muziekschool te Drachten. Koers schrijft muziekrecensies en artikelen voor de "*Heerenveense*" en voor de "*Hoogeveense Courant*". Hij volgde compositielessen bij Jan Masseur en componeerde een strijkkwartet, een blaaskwintet, "*De Profundis*" (Psalm 130) voor mezzosopraan en orgel en "*Premier Choral*" voor orgel.

➤ *Otto Jongbloed* (geboren in 1954 te Leeuwarden) studeerde schoolmuziek in de Friese hoofdstad en werkt als free-lance componist. Hij schreef liederen voor Hessel van der Wal en Roel Slofstra. In opdracht van Omrop Fryslân, de Stichting Kunstzinnige Vorming Friesland en het Noord-Nederlands Orkest schreef hij in 1991 een orkestwerk "*Opus Kriebel*", dat door het NNO twee keer uitgevoerd is. Voor de "Speel-in" te Workum schreef hij op tekst van Hindrik van der Meer en Alex van Ligten "In do beljocht de nacht" [in jou wordt de nacht belicht]. Voor het jubileum van "It Fryske Gea" componeerde hij, eveneens op tekst van Hindrik van der Meer "De ierde is ús mem" [de aarde is onze moeder]. Van 1982 tot 1989 was Jongbloed, samen met Arjen Oosterhuis en Ger Lothuis lid van het trio "Trijool".

➤ *Oane Wierdsma* (Franeker 1954 – Bunnik 2008) kreeg zijn eerste muzieklessen van Yme G. Visser in zijn geboorteplaats en deed de opleiding tot koordirigent aan de MPA te Leeuwarden. Hij volgde daarna ook nog cursussen orkestdirectie in binnen- en buitenland. Wierdsma was in hoofdzaak werkzaam als koordirigent (o.a. te Delft, Groningen, Den Haag en Drachten) maar componeerde daarnaast ook kamermuziek (liederen op tekst van Martinus Nijhoff en Fedde Schurer een sonate voor klarinet en piano voor zijn vrouw Nancy Braithwaite en werkjes voor koor). Voor compositie volgde hij lessen bij Johan de With.

➤ *Jaap J. Oosterwijk* (geboren in Leeuwarden in 1957) studeerde trompet aan de MPA te Leeuwarden en later (privé) in Den Haag. Als componist maakt hij zich onder meer verdienstelijk in de genres kinderlied, cabaret en theatermuziek. Oosterwijk heeft zich o.a. bezig gehouden met muziekprojecten voor het basisonderwijs zoals "*Villa Aria*", "*Frou Hillarides*" en "*Omke Siger is in ligger* [oom Siger

is een bedrieger] en verzorgde meerdere malen de muziek voor de openluchtspelen in Jorwerd. Voor de vijftigjarige Bolswarder oratoriumvereniging schreef hij in 1995 op tekst van Baukje Wytsma en Jan Dotinga de muziek van “Gysbert sjongt” [Gysbert zingt], een werk wat Oosterwijkstra zelf een kruising tussen opera, musical en Friese liederen noemde. Het werk is gebaseerd op het leven van de in Bolsward geboren schoolmeester/dichter Gysbert Japix (1603-1666).

➤ *Tom Riedstra* (Leeuwarden 1957) studeerde hoofdvak orgel aan het conservatorium van Leeuwarden en Arnhem, maar brak deze studie af om aan het conservatorium van Rotterdam compositie te kunnen studeren bij Klaas de Vries. Die studie heeft hij in 1989 afgesloten. Sinds begin tachtiger jaren werkt hij als componist. Hij schreef kamermuziek voor verschillende bezettingen, vocale muziek, waaronder “Milkshake” voor zangstem, piano en bongo’s (1981) (op tekst van Doede Veenman) en orkestwerken. Zijn compositie “Orkestwerk” (1984) is uitgevoerd door het Rotterdams Philharmonisch Orkest onder leiding van James Conlon.

➤ *Dirk H. Meijer* (geboren in Leeuwarden in 1958) is eerst en vooral fagottist. In het hoofdstuk “Kamermuziek en Solisten” [*Muzyk yn Fryslân*] is al over hem geschreven. In begin negentiger jaren van de vorige eeuw maakt hij zich echter ook verdienstelijk met het uitwerken van schetsen voor blaastrio van Paulus Folkertsma. Meijer lag in 1989 aan de basis van de “Paulus Folkertsma Stichting. Vanaf 1995 richtte hij zijn blik op de Finse componist Tauno Marttinen; zo stelde hij van hem in 2009 een opera omnia samen. Van zijn composities zijn twee liederen terug te vinden in de bundel *Sjongenderwize*. Verder schreef hij een lesmethode voor zowel de fagot als de fagottino, uitgegeven bij “Ascolta” in Houten: “Pompy dompy doon, I play the bassoon” en “Pompy dompy dino, I play the fagottino”.

➤ *Auke Pol* (geboren te Sint Nicolaasga in 1959) studeerde hoofdvak orgel bij Jan Jongepier aan de MPA te Leeuwarden. Hij volgde ook lessen in theorie en compositie bij Johan de With, Jan Masseus en Koos Terpstra. Daarnaast studeerde hij nog elektronisch orgel aan het conservatorium van Alkmaar. Auke Pol componeert sinds 1980 werk voor verschillende bezettingen. In het begin had zijn werk een serieel karakter, later schrijft hij werken waarbij een breder gebruik en een betere communicatie met publiek voorop staat. Verder schreef hij een uitgebreide methode voor keyboard, die veel gebruikt wordt.

Jongere lichtung

› Als wij aan de jongste lichtung componisten toekomen, valt het oog al gauw op *Feike van Tuinen* (geboren in 1961). Hier volgt het aan hem gewijde intermezzo

INTERMEZZO XV.18.

Feike van Tuinen

Feike van Tuinen werd in 1961 in het Friese Berlikum geboren. Bij de plaatselijke fanfare “De Bazuin” onder leiding van Dirk Lautenbach ontstond zijn liefde voor de blaasmuziek en muziek in het algemeen. Na de middelbare school lag een administratieve functie in het verschieft met muziek als hobby. De militaire dienst, vervuld aan het Tamboerkorps van de Koninklijke Luchtmacht (een fanfareorkest), deed hem echter besluiten om hoorn en directie te gaan studeren. Tijdens deze studie aan het Conservatorium te Leeuwarden ontwikkelde zich naast belangstelling voor koor- en kerkmuziek ook interesse voor het vak compositie. Feike van Tuinen zong enkele jaren bij het Conservatoriumkamerkoor onder leiding van Jan Veninga en volgde daarnaast compositielessen bij Daan Manneke te Amsterdam. In 1989 deed hij examen hoorn met een eigen compositie *Capriccio di Corno*, een concert voor hoorn en fanfareorkest.

Naast het componeren van orkestmuziek schrijft hij koor- en kerkmuziek. Zijn werken *Psalm 130* voor koor, solo basstem en orgel (1988) en *Kyrie en Gloria* voor driestemmig koor (1996) werden beide bekroond op compositiewedstrijden.

Twee fanfarecomposities waren verplicht tijdens Nederlandse Fanfare Kampioenschappen, in 2000 ‘A Jubilee Fantasy’ en in 2002 ‘Arcen Variations’

Zijn stijl is te omschrijven als ‘traditioneel met een knipoog naar de tegenwoordige tijd’ door gebruik te maken van diverse compositietechnieken. Zelf zegt hij hierover: “Ik schrijf speelbare gebruiksmuziek voor koren en korpsen”. Recentelijk kwamen tot stand ‘Citadel of Wedde’ (2011) en ‘Island Pictures’ (2012) beide geschreven voor jubilerende muziekverenigingen ‘Ave Musica’ (2012) was het resultaat van een opdracht t.g.h. van het fuseren van de beide verenigingen in zijn geboortedorp Berlikum.

Diverse composities en arrangementen worden uitgegeven bij verschillende uitgevers; Molenaar, North Music Holland, De Haske, Gobelin, Bronsheim, Annie Bank, Intrada en KCZB.

Naast zijn werk als componist/arrangeur is Feike van Tuinen werkzaam als koördirigent.

F.v.T.

› *William L.C. Janssen* (geboren te Assen in 1964) studeerde orgel en improvisatie aan de MPA in Leeuwarden bij Jos van der Kooy, Jan Jongepier en Theo Jellema. Hij heeft muziek geschreven voor koor en piano, maar ver weg het meest voor orgel, voor een gedeelte met kerkliederen als uitgangspunt, voor het overige ook vrij. In zijn werk gebruikt hij hoofdzakelijk de twaalftoons techniek.

› *Peter Sijbenga* (geboren in Leeuwarden in 1964) volgde lessen aan get “Gemeentelijk Muziek Instituut Leeuwarden” (GML) en studeerde daarna hoofdvak piano bij Brugt Nauta aan de Leeuwarder MPA. In eerste instantie maakte Sijbenga vooral naam als zanger/bassist/ toetsenist in de popbands It Dockumer Lokaeltsje, Deinum en Seks Ettek, waar hij ook veel muziek (en teksten) voor schreef. Voor de door Riens Gratema geschreven musical “Mata Hari” componeerde hij samen met Addy Schele de muziek. Het project “Matta Hari” maakte onderdeel uit van het Frysk Festival (1995), net zo als zijn creatie voor het theater “Stream”, dat tijdens hetzelfde festival uitgevoerd werd. Voor het slaan van de eerste paal van de nieuwe stadsschouwburg De Harmonie te Leeuwarden componeerde hij een elektronisch muziekstuk

met de toepasselijke titel “Building On Ice”. In opdracht van zijn “oude leerschool”, het GML, schreef hij ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van dit instituut zowel de tekst als de muziek van de musical “De grote Toonroof” die in 1995, samen uitgevoerd door docenten en studenten. Bij de opening van het Frysk Festival, op 2 september 1995, viel in de hier genoemde stadsschouwburg De Harmonie ook een compositie van hem te beluisteren: “Romte” [Ruimte], een 12 delige suite geschreven voor elektronica en stemmen. Zie over Sijbenga verder het hoofdstuk “Lichte muziek” in *Muzyk yn Fryslân*.

› *Wytse Krikke* (geboren in 1965 te Heerenveen) schreef in 1964 voor carillon “Eternal nine’, in memory of Lucien Opier”. Dit werk werd door Auke de Boer in de zomer van 1995 tijdens een reeks concerten in Bolsward, Dokkum, Joure en Leeuwarden.

› *Herman Woltman* (geboren te Franker in 1966) is klassiek gitarist en houdt zich als componist bezig met verschillende genres: popmuziek, jazz en klassiek. Hij schreef voor het festival “Liet 95” de compositie “Mare” en componeerde verder een liederencyclus “Moarn, middei, jûn, nacht” [morgen, middag, avond, nacht] op tekst van Baukje Wytsma voor sopraan en twee gitaren.

› *Rixt van der Kooy* (geboren te Groningen in 1968) kreeg haar piano-opleiding op het conservatorium van Den Haag, waaraan ze nu als docente verbonden is. In 1994 schreef ze een aantal liederen op Friese tekst, waarvan een aantal opgenomen zijn in de liederenbundel *Sjongenderwize* en te beluisteren zijn op de door haar uitgegeven CD *De Spylman [de Speelman]*. Zie over van der Kooij ook het hoofdstuk “Keamer muzyk en solisten” [kamer muziek en solisten] in ‘*Muzyk yn Fryslân*’.

› *L uut Klaver* (geboren te Balk in 1969) studeerde orgel en muziektheorie aan het conservatorium van Groningen. Tijdens de hierboven al bij Wytse Krikke genoemde zomerconcerten in 1995 maakte zijn “Toccarta alla danza” in twee versies deel uit van het programma: één voor carillon en één voor blokfluitkwartet.

Tot besluit

Toen dr. Karst Dijkstra kort voor de bevrijding in 1945 een lezing hield over het Friese muziekleven, kon hij als componisten die op dat moment actief waren niet veel meer aanwijzen als Paulus Folkertsma, Jan Slofstra en Bernard Smilde. Vanaf die tijd is er heel wat veranderd. In ieder geval wat de kwaliteit betreft. Friezen bezochten de conservatoria van Groningen, Zwolle, Utrecht, Den Haag en Amsterdam, maar meer nog kregen hun creatieve vorming aan de Leeuwarder MPA, het latere conservatorium. Met name tijdens het laatste decennium van het bestaan hiervan waren docenten als *Wim D. van Ligtenberg*, *Johan de With* en vooral *Daan Manneke* een inspirerende factor. Behalve dat brachten radio en grammofoon (later CD speler) velen in kennis met werken uit de “grote” muziekliteratuur. Daarbij bracht het Frysk Orkest de muziek live bij de Friezen. Door al deze oorzaken is het aantal componerende onder hen fiks toegenomen. Met de toename van het aantal gaan ook verbreding van stijl en genre hand in hand. Alle soorten muziek, gespeeld tijdens de kerkdienst tot pop, van uiterst conservatief tot serieel, komen voor in het overzicht van dit hoofdstuk.

Wanneer gevraagd zou worden hoe het staat met de kwaliteit, is dat minder gemakkelijk te beantwoorden. Misschien mogen we enige hoop putten uit de bijdrages verschenen in de bundel *Sjongenderwize* uit 1996 en mag, om de woorden aan te halen van onze belangrijkste componist Paulus Folkertsma, dat “die genen die als componist tussen de wal en het schip gevallen zijn, toch nog wel het hoofd boven water hebben kunnen houden”.

B.S., T.L. H.P.A. en anderen.

www.fryskmuzykargyf.nl

Frysk **Muzyk** Argyf